

Study on the Match Rate of the Agent Entity Relators and the Inter-Resource Relationship Designators of RDA with the Relators and Designators of the Islamic – Iranian Publication Context

Zhila Kazemi Abdarlou¹ | Seyed Mahdi Taheri² | Mitra Samiei³

Abstract

Purpose: The purpose of this research was to determine the match rate of the agent entity relators and the inter-resource relationship designators of RDA with the relators and designators of the Islamic – Iranian publication context.

Method: This research was accomplished using content analysis and comparative methods. The research population consisted of bibliographic records related to the collections of two major bibliographic families, Nahj al-Balagha and Masnavi-ye Ma'navi, from the national bibliography of Iran, representing Islamic-Iranian publication contexts, respectively. All bibliographic records related to these two bibliographic families were examined without sampling. The data collection tools were RDA Appendices I and J, used as checklists. To achieve the research objective, in the initial phase of the study, through a review of bibliographic literature, terms and expressions representing relators and relationship designators were extracted, and their consistency with each other was examined. Subsequently, in the following stages, the alignment of relational designator (from Appendix J) of the RDA standard with the designators of the Iranian-Islamic publication context, and the alignment of relators (from Appendix I) of the RDA standard with the relators of the Iranian-Islamic publication context, were examined in the records of the research community members under study.

Findings: The research findings indicated that, overall, there was satisfactory alignment in many cases between the agent entity relators and the Inter-resource relationship designator in the RDA standard and the relators and designators in the Iranian-Islamic publication context and there is no suitable alignment between the relators and the bibliographic relationship designators used in the context of Iranian-Islamic publications.

Conclusion: The results indicated low alignment between the relators and the bibliographic relationship designators used in the Iranian publication context. However, satisfactory alignment was observed between the relationship designators among resource entities in the RDA standard and those used in the Iranian-Islamic publication context. Additionally, the results indicated that there is a favorable alignment between the relators used in the Iranian-Islamic publication context and those of the RDA standard. The lack of consistency and uniformity in the application of designators and relators in the examined bibliographic records is one of the primary reasons for the aforementioned discrepancies. Additionally, the incorrect use of designators and relators is frequently observed in most contexts.

Keywords

Resource Description and Access (RDA) Standard, Iranian-Islamic Publication Context, Resource Four-Entity Relationship Relator, Agent Entity Relators

1. Master of Knowledge and Information Science, Expert in the Central Library and Documentation Center, Allameh Tabataba'i University Tehran, Iran; zhilaabdarloo@gmail.com

2. Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran; (Corresponding Author) taherismster@gmail.com

3. Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran; samiei.mitra66@gmail.com

Article Type: Research Article

Article history: Received. 30 May 2025;

Accepted: 9 July 2025

Citation: Kazemi Abdarlou, Zh., Taheri, S.M., & Samiei, M. (2025). Study on the Match Rate of the Agent Entity Relators and the Inter-resource Relationship Designators of RDA with the Relators and Designators of the Islamic Iranian Publication Context. *Librarianship and Information Organization Studies*, 36(3), 44-83

Doi: 10.30484/nastinfo.2025.3817.2338

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s)

بررسی میزان همخوانی نقش دهنده‌های موجودیت عامل و نشانگرهای روابط میان منابع در استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای) با نقش دهنده‌ها و نشانگرها در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی

ژیلا کاظمی آبدارلو^۱ | سید مهدی طاهری^۲ | میترا صمیعی^۳

چکیده

هدف: هدف از این پژوهش، تبیین میزان همخوانی نقش دهنده‌های موجودیت عامل و نشانگرهای روابط میان منابع در استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای) با نقش دهنده‌ها و نشانگرها در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی بود.

روش: این پژوهش با روش‌های تحلیل محتوا و تطبیقی انجام شد. جامعه پژوهش از پیشینه‌های کتابشناختی مربوط به مجموعه کتاب‌های دو خانواده بزرگ کتابشناختی نهج البلاغه و مثنوی معنوی در کتابشناسی ملی ایران بودند که به ترتیب از بافت انتشارات اسلامی و بافت انتشارات ایرانی انتخاب شدند. تمامی پیشینه‌های کتابشناختی مربوط به دو خانواده کتابشناختی بررسی شد و نمونه‌گیری از آنها صورت نگرفت. ابزار گردآوری داده‌ها، پی‌اف‌و‌دهای آی و جی استاندارد توصیف و دسترسی به منبع بودند که به‌عنوان سیاهه واریسی مورد استفاده قرار گرفتند. به‌منظور نیل به هدف پژوهش، در گام نخست اجرای پژوهش، با بررسی پیشینه‌های کتابشناختی، عبارات و واژه‌های نمایانگر نقش دهنده‌ها و نشانگرها استخراج و همخوانی آنها با یکدیگر مورد بررسی قرار گرفت. سپس در مراحل بعدی، به ترتیب همخوانی نشانگرهای رابطه‌ای (از پیوست جی) استاندارد آردی‌ای با نشانگرهای بافت انتشارات ایرانی - اسلامی و نقش دهنده‌های (از پیوست آی) استاندارد آردی‌ای با نقش دهنده‌های بافت انتشارات ایرانی - اسلامی در پیشینه‌های عضو جامعه پژوهش مورد مطالعه قرار گرفت.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد، به‌طور کلی بین نقش دهنده‌های موجودیت عامل و نشانگرهای روابط میان موجودیت‌های چهارگانه مرتبط با منبع (ومی) در استاندارد آردی‌ای با نقش دهنده‌ها و نشانگرها در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی در بسیاری از موارد همخوانی مطلوبی مشاهده شد، ولی همخوانی مناسبی بین نقش دهنده‌ها با نشانگرهای روابط کتابشناختی مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی وجود ندارد.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش بیانگر همخوانی کم بین نقش دهنده‌ها با نشانگرهای روابط کتابشناختی مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی بود؛ اما بین نشانگرهای روابط میان موجودیت‌های منبع در استاندارد آردی‌ای با نشانگرهای روابط مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی همخوانی مناسبی قابل مشاهده بود. همچنین نتایج نشان داد، بین نقش دهنده‌های مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی با نقش دهنده‌های استاندارد آردی‌ای همخوانی مطلوبی وجود دارد. عدم انسجام و یکدستی در به‌کارگیری نقش دهنده‌ها با نشانگرها در پیشینه‌های کتابشناختی مورد بررسی، یکی از دلایل مهم از ناهمخوانی‌های یادشده است. همچنین، کاربرد نادرست نقش دهنده‌ها و نشانگرها نسبت به نوع نقش و رابطه در اغلب پیشینه‌ها به چشم می‌خورد.

کلیدواژه‌ها

استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای)، بافت انتشارات ایرانی - اسلامی، نشانگرهای روابط موجودیت‌ها چهارگانه منبع، نقش دهنده‌های موجودیت عامل

۱. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، کارشناس کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛

zhilaabdarloo@gmail.com

۲. دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛ (نویسنده مسئول)

taherismster@gmail.com

۳. دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران؛

samiei.mitra66@gmail.com

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۳/۰۹

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۱۸

مقدمه

تغییرات گسترده در اشیای محتوایی^۱ و گسترش منابع دیجیتالی، نیز مشکلات عدیده موجود در ویرایش دوم قواعد فهرستنویسی انگلو امریکن، متخصصان سازمان‌دهی دانش را بر این داشت تا ویرایش دوم قواعد فهرستنویسی انگلو امریکن را موردبازنگری اساسی قرار دهند و به‌جای ارائه ویرایش سوم این قواعد، رهنمودهای نوینی را تدوین نمایند. برخی از عواملی که زمینه‌ساز تجدیدنظر و تدوین استاندارد جدید شد عبارت بودند از: نبود پوشش بین‌المللی و عدم توجه کافی به بافت‌های اطلاعاتی و انتشاراتی گوناگون، عدم تحلیل هزینه کاربرد قواعد پیشین در کتابخانه‌های بزرگ، فقدان تخمین در مورد میزان تغییراتی که کاربرد قواعد موجود ممکن بود در فهرست‌ها بگذارد، اثرات نامطلوب بر فهرستنویسی پیایندها در نتیجه نارسایی تعریف (پدیدآورنده) و نادیده گرفتن اصول مربوط به تعریف تالک‌ها در قواعد پیشین، سردرگمی استفاده‌کنندگان ریزنگارها در نتیجه استفاده از قواعد موجود، نبود قواعدی جداگانه برای تصمیم‌گیری در راه‌های دسترسی به پیایندها، نادیده گرفتن مواد دیداری - شنیداری و به‌طور کلی فقدان توازن در فهرستنویسی رسانه‌های گوناگون (موسوی، ۱۳۶۹/۱۹۸۶). با توجه به فراوانی این اشکالات و با نظر به همایش‌ها، جلسات و برنامه‌های متعددی که در زمینه بررسی این مشکلات با حضور صاحب‌نظران این حوزه برگزار شد، تصمیم گرفته شد که رویکردهای جدیدی برای بازنگری در قواعد در نظر گرفته شود. این رویکردها عبارت بودند از:

۱. تأکید بر انتشار ویرایش جدید به‌صورت الکترونیکی (البته نسخه چاپی هم می‌تواند به‌موازات منتشر شود)؛
۲. تدوین رهنمودهای جدید با در نظر گرفتن الگوی ملزومات کارکردی پیشنهادی کتابشناختی (اف‌آر‌بی‌آر)^۲ و خانواده آن و اخیراً الگوی مرجع کتابخانه‌ای (ال‌آرام)^۳؛
۳. طراحی کاربرپسند تر و قالب‌بندی بهتر رهنمودها؛
۴. برقراری پیوند میان رهنمودها در سطوح توصیف، دسترسی و کنترل مستندات؛
۵. در نظر گرفتن رهنمودهایی برای بازنمون داده‌های توصیفی و مستند (پازوکی و فتاحی، ۱۳۹۶).

با توجه به تغییرات گسترده، کمیته مشترک راهبری^۴ برای ویرایش قواعد فهرستنویسی

1. Content Objects

2. Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR)

3. Library Reference Model (LRM)

4. Joint Steering Committee (JSC)

انگلو امریکن تصمیم به تغییر عنوان این قواعد گرفت و نام آن را «توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای)» نهاد. استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای)^۱، مجموعه‌ای از عناصر داده‌ای، رهنمودها و دستورالعمل‌هایی برای تولید و ایجاد فراداده‌های مربوط به اشیای محتوایی کتابخانه‌ای و بافت میراث فرهنگی است که بر اساس الگوهای بین‌المللی، تدوین شده است (RDAToolkit, 2018).

همان‌طور که از نام قواعد فهرست‌نویسی انگلو-امریکن پیدا است، قواعد انگلیسی-آمریکائی و مبتنی بر بافت اطلاعاتی کشورهای انگلوساکسون است. از این‌رو، کمیته راهبری توسعه آردی‌ای سفرهایی به کشورهای مختلف از جمله کشورهای اسلامی با هدف شناسایی ویژگی‌های بومی بافت‌های اطلاعاتی و انتشاراتی مختلف داشتند. انتظار می‌رود نتایج این سفرها، افزایش تعمیم‌پذیری و کاربردپذیری این استاندارد در بافت‌های اطلاعاتی گوناگون باشد؛ بنابراین ویژگی بین‌المللی بودن یکی از قابلیت‌های مهم آردی‌ای است و در حال حاضر نیز آن را به‌عنوان یکی از ویژگی‌های شاخص خود معرفی می‌کند (مرادی و حاجی‌زین‌العابدینی، ۱۳۹۰).

در حال حاضر استاندارد آردی‌ای، دیگر یک استاندارد صرفاً وابسته به بافت اطلاعاتی انگلوساکسون نیست، بلکه یک طرح بین‌المللی است (مرادی و حاجی‌زین‌العابدینی، ۱۳۹۰). هر بافت انتشاراتی و اطلاعاتی، یک سری ویژگی‌های بومی دارد، برخی از این ویژگی‌های بومی، خاص و برخی نیز جنبه عام‌تری دارند. از این‌رو، آن‌گونه که آردی‌ای اذعان می‌دارد، سعی شده است، ویژگی‌های بومی کشورهای دیگر نیز در نظر گرفته شود.

استاندارد آردی‌ای از زمان تدوین اولیه در سال ۲۰۱۰، به‌عنوان یک چهارچوب جهانی برای فهرست‌نویسی منابع اطلاعاتی، تحولات چشمگیری را تجربه کرده است. این استاندارد که در ابتدا ریشه در سنت‌های فهرست‌نویسی انگلوساکسون داشت، اکنون به یک طرح بین‌المللی تبدیل شده که ویژگی‌های بومی و محلی جوامع مختلف را در بر می‌گیرد (مرادی و حاجی‌زین‌العابدینی، ۱۳۹۰). در به‌روزرسانی‌های اخیر آردی‌ای، به‌ویژه پس از پروژه بازطراحی ابزار آردی‌ای (3R^۲) در سال ۲۰۱۹ و نسخه‌های منتشر شده تا سال ۲۰۲۴، تأکید ویژه‌ای بر انطباق با نیازهای زبانی، فرهنگی و دیجیتال کشورهای غیر غربی شده است. به‌عنوان مثال، این استاندارد اکنون از نظام‌های نوشتاری غیر لاتین مانند فارسی و عربی پشتیبانی می‌کند و ابزارهایی برای تطبیق با استانداردهای فراداده مانند مارک ۲۱ و آی‌اس‌بی‌دی^۳ و ارائه داده است (RDA Steering Committee, 2024). علاوه بر این، آردی‌ای با همکاری نهادهایی

^۱. Resource Description and Access (RDA)

^۲. RDA Toolkit Restructure and Redesign

^۳. ISBD

مانند ایفلا^۱ و کتابخانه‌های ملی، از جمله کتابخانه ملی ایران، کارگروه‌هایی را برای بومی سازی استاندارد تشکیل داده است تا نیازهای خاص جوامع غیر غربی را در فهرست‌نویسی منابع اطلاعاتی برآورده کند (IFLA, 2023). این رویکرد نه تنها به حفظ تنوع فرهنگی در محیط‌های اطلاعاتی کمک می‌کند، بلکه با دیجیتالی شدن فهرست‌نویسی و استفاده از فناوری‌های نوین، امکان ارائه خدمات اطلاعاتی پایدار و کارآمد را در سطح جهانی فراهم می‌سازد.

پس از آردی‌ای استانداردهایی مانند RDF 1.1^۲، مدل ایفلا-آرام و بیب‌فریم توسعه یافتند. این استانداردها و مدل‌ها برای بهبود توصیف و دسترسی به منابع در محیط دیجیتال طراحی شده‌اند و آردی‌ای را به عنوان یک استاندارد منعطف و مدرن تقویت می‌کنند. به عبارتی، استانداردهای پس از آردی‌ای بر یکپارچگی با محیط دیجیتال تمرکز دارند.

با توجه به اهمیت تولید پیشینه‌های کتابشناختی استاندارد، پدیدآوران، ناشران یا افرادی که در تولید منابع یا اشیای محتوایی نقش دارند، باید از رویه‌هایی یکسان تبعیت کنند. از آنجایی که در تولید اشیای محتوایی، از جانب تولیدکننده یا منتشرکننده اثر نمی‌توان یکدست عمل کرد و روی عملکرد آن‌ها تأثیرگذار بود، برای مثال، نمی‌توان اعلام کرد که اگر اثری اقتباس شده، تولیدکنندگان آثار باید نقش‌دهنده اقتباس را به کار ببرند و ممکن است افراد نقش‌دهنده‌ها و نشانگرهای روابط متفاوتی به کار ببرند، مثل ساده‌نویسی، بازنویسی و... که این قابل کنترل نیست. از این رو، می‌توان رویه‌ها و شیوه‌هایی که افراد ذی‌ربط برای نشان دادن ارتباط یک اثر با اثر دیگر استفاده می‌کنند، شناسایی کرد و سپس آن روابط و نشانگرها را با استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای) تطبیق داد. در این شرایط و پس از بازنمود روابط اشیای محتوایی با یکدیگر، محصول نهایی، جداول تطبیقی^۳ خواهند بود که به متخصصان سازمان‌دهی دانش در توصیف درست منابع کمک می‌کنند. با استفاده از جداول تطبیقی و یا گذرگاه تطبیقی^۴ می‌توان در هنگام توصیف، از نشانگرهای استاندارد و واحد استفاده کرد و به هنگام فهرست‌نویسی، یکدست و منسجم عمل نمود. از این رو، به منظور تسهیل و ایجاد انسجام و یکدستی در بیان و بازنمود روابط کتابشناختی اشیای محتوایی،

^۱. IFLA

^۲. چهارچوب توصیف منابع (Resource Description Framework): استاندارد است که توسط کنسرسیوم شبکه جهانی (W3C) برای مدل‌سازی و تبادل داده‌ها در وب توسعه یافته است. این چهارچوب داده‌ها را به صورت سه گانه (نهاد، گزاره و مفعول) سازمان‌دهی می‌کند تا امکان پیوند یکپارچه میان داده‌ها فراهم شود. آردی‌ای از این چهارچوب پشتیبانی می‌کند و به عنوان قالب مورد استفاده در rdaregistry.info به کار رفته است. نسخه ۱.۱ RDF در سال ۲۰۱۴ منتشر شد که شامل بهبودهایی در قالب‌های داده بود (W3C, 2014).

^۳. Mapping Table

^۴. Crosswalk

نشانگرها^۱ و نقش‌دهنده‌های^۲ قراردادی در پی‌افزودهای آی^۳ و جی^۴ استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای)، ارائه شده است.

ازجمله مشکلاتی که در سازمان‌دهی اشیای محتوایی ایرانی - اسلامی قابل مشاهده است، می‌توان به این مورد اشاره کرد که نقش‌دهنده‌ها و نشانگرهایی که نقش پدیدآورنده‌ها را نسبت به خلق شی محتوایی تعیین می‌کنند، یکدست نبوده و مشتت به کار رفته‌اند. به دلیل عدم یکدستی و انسجام در کاربرد آن‌ها و مشخص نبودن دقیق رابطه آن‌ها با نشانگرهایی که روابط کتابشناختی را نشان می‌دهند، پیاده‌سازی آردی‌ای در کتابخانه‌های ایران را با چالش‌هایی روبه‌رو خواهد کرد.

اکنون مسئله‌ای که در اینجا مطرح می‌گردد آن است که همخوانی نشانگرهای رابطه‌ای^۵ (از پیوست جی) استاندارد آردی‌ای با نشانگرهای بافت انتشارات ایرانی - اسلامی و نقش‌دهنده‌های (پیوست آی)^۶ استاندارد آردی‌ای با نقش‌دهنده‌های بافت انتشارات ایرانی - اسلامی در پیشینه‌های عضو جامعه پژوهش به چه میزان است؟ آیا پدیدآورندگان، تولیدکنندگان و ناشران اشیای محتوایی این بافت، سعی نموده‌اند از واژگان و عبارات مناسب برای بیان روابط استفاده کنند؟ پژوهش حاضر به منظور پاسخگویی به این مسئله طرح‌ریزی شده است.

ایجاد انسجام و یکدستی در ثبت و بازنمود روابط میان پیشینه‌های کتابشناختی، به‌خصوص پیشینه‌های بافت انتشارات ایرانی - اسلامی از اهمیت والایی برخوردار است. با شناسایی عدم انسجام و یکدستی موجود در وضعیت کنونی، می‌توان جداول تطبیقی را در اختیار فهرست‌نویسان قرار داد تا به هنگام استفاده از نقش‌دهنده‌ها و نشانگرهای روابط، شکل صحیح و یکدست آن‌ها را به کار ببرند. ایجاد انسجام در توصیف روابط کتابشناختی مزایای دیگری نیز دارد که می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: موجب یکدستی در توصیف می‌شود؛ بازنمود مناسب روابط اشیاء امکان‌پذیر خواهد شد؛ از اشتباهات فهرست‌نویسان در هنگام تعیین نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها جلوگیری می‌شود؛ از اشتباهات سیستمی در نمایش اشیای محتوایی مرتبط با یکدیگر جلوگیری خواهد شد؛ بستری مناسب برای پیاده‌سازی الگوهای مفهومی کتابخانه‌ای یا بافت فرهنگی فراهم خواهد شد؛ و از سوی دیگر، مسیر را برای پیاده‌سازی آن هموار می‌کند تا در پیاده‌سازی آن با کمترین اشکالات و ناهماهنگی‌ها روبه‌رو بود.

^۱. Designator

^۲. Relator

^۳. Appendix I

^۴. Appendix J

^۵. نشانگر برای تبیین روابط میان منابع با یکدیگر به کار می‌رود، مانند «ترجمه»، «اقتباسی از»، «تلخیص» و ...

^۶. نقش‌دهنده رابطه میان عامل با منابع است، مانند «مترجم»، «اقتباس کننده»، «خلاصه کننده» و ...

با توجه به تشتت به کار رفته در استفاده از نقش دهنده‌ها و نشانگرهای روابط در توصیف اشیای محتوایی، فهرست‌نویسان و متخصصان سازمان‌دهی دانش با دشواری‌هایی در فرایند فهرست‌نویسی روبه‌رو خواهند بود؛ عدم یکدستی و اشکالات و اشتباهات زیاد در توصیف و بازنمود روابط به وجود می‌آید؛ و در نهایت کاربرپذیری استاندارد را در بافت اطلاعاتی ایرانی-اسلامی کاهش می‌دهد. این پژوهش با هدف تبیین دقیق روابط و کاربرد صحیح نقش دهنده‌ها و نشانگرهای روابط کتابشناختی طراحی شده تا از وجود تشتت و به کارگیری نادرست واژگان و عبارات گویای روابط در تولید پیشینه‌های کتابشناختی جلوگیری کند.

پیشینه پژوهش

در ادامه، پژوهش‌های مرتبط با حوزه روابط کتابشناختی و انطباق پیشینه‌ها با استانداردها و الگوهای مفهومی سازمان‌دهی دانش مرور می‌گردند.

پژوهش فردحسینی و همکاران (۱۳۹۱)، با هدف تبیین روابط حاکم بر موجودیت‌های کتابشناختی (اثر، بیان، بازنمون عینی و مورد) در پیشینه‌های کتابشناختی مبتنی بر مارک ایران با استفاده از اف‌آر‌بی‌آر انجام شد. نتایج پژوهش بیانگر این است که از کل پیشینه‌های موردبررسی، ۷۹ پیشینه بدون هیچ رابطه‌ای و ۱۹ پیشینه نیز در انتظار فهرست‌نویسی بوده‌اند. از نتایج مهم این پژوهش می‌توان تکمیل تنها ۷۷ فیلد از کل ۱۵۱۴۰ فیلد موجود در بلوک ۴ پیشینه‌ها (بلوک رابطه‌های پیوندی) را عنوان کرد. تکمیل فیلدهای مرتبط با این بلوک، می‌تواند موجب تسهیل پیاده‌سازی الگوهای مفهومی در نظام‌های اطلاعاتی شود.

بررسی میزان انطباق عناصر داده‌ای مارک ایران با موجودیت‌ها و ویژگی‌های الگوی ملزومات کارکردی پیشینه‌های کتابشناختی (اف‌آر‌بی‌آر)، موضوع پژوهش عمرانی و همکاران (۱۳۹۲) بود. نتایج حاکی از آن است که در پیوند ۱۵۵۸ عنصر داده‌ای موجود در ساختار مارک ایران با موجودیت‌های این الگو، ۷۰۲ عنصر داده‌ای با موجودیت‌های گروه اول، ۱۵۲ عنصر داده‌ای با موجودیت‌های گروه دوم و ۴۵ عنصر داده‌ای با موجودیت‌های گروه سوم قابلیت انطباق دارند. در ادامه، جهت شناسایی موجودیت‌ها و ویژگی‌های الگوی ملزومات کارکردی پیشینه‌های کتابشناختی در پیشینه‌های مارک موجود در نرم‌افزار کتابخانه ملی ایران (رسا)، پیشینه‌های یک نمونه اثر با نمونه‌های متنوع، یعنی رباعیات خیام در نمونه‌های چاپ سنگی، کتاب، پایان‌نامه، مواد دیداری و شنیداری، دست‌نوشته مواد گرافیکی، مقاله و سند موردبررسی قرار گرفت و مشخص شد که بیشترین میزان انطباق با موجودیت‌های گروه اول مربوط به پیشینه‌های چاپ سنگی رباعیات خیام است.

طاهری و همکاران (۱۳۹۵) پژوهش خود را با عنوان «تحلیل الگوهای وابستگی

و واژگان نمایانگر روابط کتابشناختی در خانواده‌های کتابشناختی بر پایه مدل مفهومی اف‌آر‌بی‌آر» و با هدف تحلیل و شناسایی انواع وابستگی‌ها و نیز واژه‌های نمایانگر آن‌ها در خانواده‌های کتابشناختی شاهنامه فردوسی، مثنوی معنوی، دیوان حافظ و گلستان سعدی به انجام رسانده است. این پژوهش با روش تحلیل محتوا انجام شده است. در ۶۳/۴۱ درصد از پیشینه‌های موردبررسی، حداقل یک وابستگی شناسایی شد که بیشترین آن‌ها از نوع اشتقاقی بود. وابستگی‌هایی همچون «برگزیده» با ۱۹/۹، «بازنگری» با ۱۷/۳، «براساس نسخه خاص» با ۱۴/۷، «شرح» با ۱۱/۶ و «اقتباس» با ۹/۱ درصد جزء فراوان‌ترین انواع وابستگی‌های حوزه ادبیات فارسی شناسایی شد. همچنین، ترتیب وابستگی‌ها در همه خانواده‌ها متفاوت بود. اغلب وابستگی‌های سطح بیان با واژه‌های متفاوتی در پیشینه‌ها حضور داشتند. توجه به واژه‌های پربسامد شناسایی‌شده در این پژوهش و به‌کارگیری فایل دسته‌بندی‌شده از واژگان نمایانگر انواع وابستگی‌ها می‌تواند گام مؤثری در زمینه دسته‌بندی و مدیریت خودکار بخش بزرگی از پیشینه‌های هر خانواده کتابشناختی به حساب آید و نیز سبب تقویت استاندارد توصیف و دسترسی به منابع (آردی‌ای) و ساختارمندی واژگانی در عنوان قراردادی گردد.

حجازی (۱۳۹۶) کاربردپذیری ابزارهای رابط موجود در پیشینه‌های کتابشناختی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران برای نمایش روابط کتابشناختی: ضرورت بازنگری در استانداردهای مورد استفاده را با هدف ارائه تصویری از ابزارهای رابط در پیشینه‌های کتابشناختی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و تطبیق آن‌ها با انواع روابط کتابشناختی مطرح در طبقه‌بندی‌های تیلت، اسمیراگلیا و الگوی اف‌آر‌بی‌آر بررسی نمود تا از این طریق بتوان به میزان تجانس آن‌ها با یکدیگر پی برد. روش پژوهش از نوع مطالعات انطباقی بود. نتایج نشان داد برخی از مناطق نمایش‌دهنده تنها یک نوع از انواع روابط کتابشناختی هستند، درحالی‌که برخی دیگر نشان‌دهنده دو یا بیش از دو نوع از انواع روابط در هر یک از طبقه‌بندی‌های تیلت، اسمیراگلیا و اف‌آر‌بی‌آر هستند. علاوه بر این، رابطه کل-جزء (۲۶٪) در طبقه‌بندی تیلت و رابطه اثر با اثر (۱۱٪) و کل-جزء در سطح اثر (۱۴٪) در طبقه‌بندی اف‌آر‌بی‌آر بیشترین درصد فراوانی را در تعداد مناطق داشتند. توجه به نمایش روابط کتابشناختی در الگوها و استانداردهای جدید، تغییر رویکردهای فهرست‌نویسی به‌سوی نمایش انواع روابط کتابشناختی و برقراری ارتباط میان آثار مختلف، به‌خصوص آثاری که دارای خانواده‌های کتابشناختی وسیعی هستند را ایجاب می‌کند.

عنوان پژوهش فتحیان و همکاران (۱۳۹۶)، شناسایی نشانگرهای روابط در پیشینه‌های فراداده‌ای فهرست کتابخانه ملی ایران مبتنی بر استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای) بود. برای اجرای پژوهش از روش تحلیل محتوا استفاده شد. جامعه پژوهش،

پیشینه‌های فراداده‌ای مربوط به کتاب‌های موجود در فهرست کتابخانه ملی ایران برای چهار خانواده کتابشناختی قرآن، نهج البلاغه، شاهنامه و مثنوی (در مجموع ۲۸۲۱۳ پیشینه) هستند که از نظام جامع کتابخانه ملی ایران (رسا) استخراج شدند. از میان ۵۴۴ نشانگر در پی‌افزودهای آی، جی و ام در استاندارد آردی‌ای، به‌طور کلی، ۶۲ نشانگر از مجموعه نشانگرهای پی‌افزود آی، ۱۷۵ نشانگر از مجموعه نشانگرهای پی‌افزود جی و ۴۸ نشانگر ارائه‌شده در پی‌افزود ام (در مجموع، ۲۸۵ نشانگر) در پیشینه‌های فراداده‌ای مورد مطالعه، شناسایی شدند. همچنین از میان انواع روابط ارائه‌شده در پی‌افزود آی، برای نشانگرهای مربوط به ناشران و توزیع‌کنندگان (در سطح بازنمون عینی) و در پی‌افزود جی برای روابط بازنمون عینی همراهی، هیچ نشانگری در پیشینه‌های مورد بررسی ارائه نشده است. سایر انواع روابط در پیشینه‌ها شناسایی گردید. همچنین نتایج، بیانگر پوشش کامل نشانگرهای روابط ارائه‌شده در پی‌افزود ام (روابط موضوعی) است؛ اما در مورد پی‌افزود جی، جامعه پژوهش حاضر، پوشش کاملی از روابط ارائه‌شده در این پی‌افزود را (در سطح «روابط بازنمون عینی همراهی»)، ارائه ننموده است.

پژوهش اکبری‌داریان و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان «آیا مارک ایران استاندارد توصیف آرشیوی کدگذاری (ای‌ای‌دی)^۱ را پشتیبانی می‌کند؟»؛ و با هدف تعیین میزان انطباق ساختاری بین استاندارد توصیف آرشیوی کدگذاری شده (ای‌ای‌دی) و مارک ایران و تعیین عناصر ای‌ای‌دی با اولویت بالا انجام شد تا با مقارن‌دهی فیلدهای معادل آن عناصر در مارک ایران آمادگی انتقال رکوردهای آرشیوی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران به ای‌ای‌دی فراهم شود. داده‌های نگاشت بین ای‌ای‌دی و یونی‌مارک و نیز مارک ایران نشان داد از ۱۰۷ عنصر ای‌ای‌دی، ۷۷ عنصر در یونی‌مارک و ۷۲ عنصر در مارک ایران دارای فیلد معادل‌اند. میزان انطباق ساختاری یونی‌مارک با ای‌ای‌دی ۷۳ درصد و با مارک ایران ۶۷۷ درصد است. از ۱۰۷ عنصر ای‌ای‌دی تعداد ۷۵ عنصر دارای اولویت بالا شناخته شد. خدمت عمده این پژوهش در افزودن دانش به حوزه سازمان‌دهی اطلاعات در کشور و جهان تدوین نگاشت بین استاندارد ای‌ای‌دی با یونی‌مارک و مارک ایران است. این نگاشت صرفاً ابزار سنجش میزان انطباق ساختاری این دو استاندارد نیست و به‌خودی‌خود ارزشمند است. در این نگاشت از فیلدهای بلوک ۴ برای برقراری ارتباط بین رکوردهای آرشیوی استفاده شده است. این در حالی است که آرشیویست‌های سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران برای تنظیم و توصیف اسناد از این فیلدها استفاده نمی‌کنند و اکثر رکوردها را در سطح پرونده ایجاد می‌کنند؛ بنابراین یکی دیگر از اولویت‌ها در تنظیم و توصیف مواد آرشیوی سازمان تهیه شیوه‌نامه برای به‌کارگیری و برقراری ارتباط بین سطوح چهارگانه اسناد با استفاده از فیلدهای بلوک ۴ است. ۷۳ درصد

^۱. EAD

انطباق ای‌ای‌دی با یونی‌مارک می‌تواند نویدی برای کشورهایی باشد که رکوردهای آرشیوی خود را در یونی‌مارک ذخیره کرده‌اند و هم‌اکنون می‌خواهند برای حرکت به سمت داده‌های پیوندی و متصل‌شدن به وب معنایی داده‌های خود را به ای‌ای‌دی منتقل کنند؛ اما نبود فیلد معادل برای ۳۰ عنصر به‌ویژه برای فیلدهای الزامی ای‌ای‌دی مهم است.

صمیمی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی میزان انطباق پیشینه‌های کتابشناختی پایگاه نسخ خطی کتابخانه آستان مقدس حضرت عبدالعظیم (ع) بر اساس قواعد فهرست‌نویسی مارک ایران پرداخته‌اند. این پژوهش کاربردی و با رویکرد پژوهشی کتابخانه‌ای و با روش پیمایشی - توصیفی انجام شده است. این مطالعه با روش توصیفی - پیمایشی به بررسی ۱۰۰ عنوان نسخه خطی مشترک در پایگاه اطلاعاتی نسخ خطی کتابخانه آستان حضرت عبدالعظیم (ع) و کتابخانه ملی ایران پرداخته است. یافته‌ها نشان داد که در فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی پایگاه اطلاعاتی کتابخانه آستان حضرت عبدالعظیم (ع) و عناصر کتابشناسی مارک ایران، در عنصر پدیدآور تطابق کامل وجود دارد. بیشترین میزان رعایت میان عناصر کتابشناسی نسخه‌های خطی پایگاه نام‌برده به ترتیب متعلق به عناصر: عنوان اصلی، موضوع، تاریخ کتابت، توضیحات، زبان، شماره نسخه یا ثبت، معرفی نسخه، انجام و آغاز است. پایگاه اطلاعاتی نسخ خطی کتابخانه آستان حضرت عبدالعظیم در توصیف نسخ خطی به توصیف ویژگی‌های نسخه‌شناسی مانند اندازه برگ، یادداشت وقف، ملاحظات، تزئینات نسخه اشاره‌ای نکرده است و از این منظر بسیار ضعیف عمل نموده است. این کتابخانه ویژگی‌های کتابشناسی نسخ خطی را کاملاً ذکر کرده است و ویژگی‌هایی نظیر آغاز کتاب و انجامه کتاب را در نظر نگرفته و فیلدی را به آن اختصاص نداده است. بیشترین میزان رعایت در وضعیت فهرست‌نویسی عناصر نسخه‌شناسی نسخه‌های خطی پایگاه کتابخانه آستان مقدس حضرت عبدالعظیم با استاندارد مارک ایران به ترتیب متعلق به: عناصر تزئینات نسخه، ملاحظات، اندازه جلد، نوع جلد، تعداد برگ، یادداشت وقف، نوع خط، محل کتابت، کاتب، حاشیه، تزئینات جلد، کامل / ناقص، تملک، سجع مهر، شماره ثبت یا نسخه، آسیب‌دیدگی، اندازه برگ، تعداد سطر و نوع کاغذ است. نتایج حاکی از آن است که پایگاه کتابخانه آستان حضرت عبدالعظیم (ع) در توصیف بخش کتابشناسی به‌خوبی عمل کرده است و توانسته فیلدهای اصلی مربوط به پدیدآور، عنوان اصلی و... را مطابق با قواعد استاندارد مارک ایران تکمیل کند؛ اما در توصیف ویژگی‌های نسخه‌شناسی نسخ خطی ضعیف عمل کرده است و برای ذکر مشخصات ظاهری نسخ خطی تنها از یک فیلد بر ساخت استفاده می‌کند.

ریبیعی و همکاران (۱۴۰۳) پژوهش «نگاشت عناصر داده‌ای منابع جغرافیایی در مارک ایران

با موجودیت‌ها، ویژگی‌ها و روابط در مدل مرجع کتابخانه‌ای ایفلا (ایفلا-ال‌آرام)^۱ را با هدف تطبیق عناصر داده‌ای منابع جغرافیایی در قالب مارک ایران با موجودیت‌ها، ویژگی‌ها و روابط در مدل مرجع کتابخانه‌ای ایفلا-ال‌آرام انجام داده‌اند. این مطالعه به روش تحلیل محتوای کیفی و با استفاده از ابزار سیاهه و ارسی مربوط به گزارش نهایی ایفلا ویرایش اوت سال ۲۰۱۷ انجام شده است. با توجه به سازوکار گسترش‌پذیری مدل ال‌آرام، پنج رابطه جدید (شخص بخشی دارد شخص، اثر خلق شده توسط شخص، شخص معادل است با شخص، اثر خلق شده توسط عامل جمعی و عامل جمعی معادل است با عامل جمعی) توسط پژوهشگران در مدل ال‌آرام پیشنهاد و افزوده شده است. نتایج حاکی از آن است که تمامی عناصر داده‌ای منابع جغرافیایی در قالب مارک ایران با موجودیت‌ها، ویژگی‌ها و روابط میان آن‌ها در مدل ال‌آرام قابلیت انطباق دارند. همچنین نتایج این مطالعه نشانگر باز نمود روابط جدیدی میان موجودیت‌های مدل ال‌آرام است. از آنجایی که مدل ال‌آرام یک مدل مرجع است و قواعد آردی‌ای نیز از این مدل به عنوان راهنما بهره می‌برد، انتقال از قالب یونی‌مارک به مدل مفهومی ال‌آرام می‌تواند راه حل مناسبی برای سازمان‌دهی منابع جغرافیایی با استفاده از استانداردهای نوین باشد.

از ابتدایی‌ترین و اساسی‌ترین پژوهش‌ها در زمینه روابط کتابشناختی، پایان‌نامه تیلت (۱۹۸۷) را می‌توان نام برد. تیلت در پژوهش خود، با بررسی تحلیلی انواع روابط کتابشناختی و تحلیل بیش از ۲۱۰۰۰ پیشینه کتابشناختی کتابخانه کنگره به شناسایی و دسته‌بندی هر یک از انواع کتابشناختی پرداخت. دسته‌بندی حاضر، بر اساس ماهیت و شکل به وجود آمدن آثار است و عبارت‌اند از: رابطه هم‌ارزی، رابطه اشتقاقی، رابطه توصیفی، رابطه کل و جزء، رابطه همراهی، رابطه توالی و رابطه ویژگی‌های مشترک. پس از وی، روابط کتابشناختی شناسایی شده توسط او، پایه و اساس بسیاری از پژوهش‌های این حوزه قرار گرفت. تعدادی از این پژوهش‌ها در ادامه ذکر می‌شود.

جین و سندبرگ^۲ (۲۰۱۴) در پژوهشی که انجام دادند پیاده‌سازی آردی‌ای در کتابخانه اربانا-شمپین^۳ دانشگاه ایلینوی را مورد بررسی قرار دادند. در این پژوهش توصیفی، شرح مفصلی از جلسات آموزشی کارکنان و راهبردهای این جلسات ارائه داده شده است. همچنین در مورد ایجاد ابزارهای دیجیتالی برای تسهیل تولید پیشینه‌های کتابشناختی آردی‌ای مباحثی مطرح شده است. در پژوهش مشابه دیگری، موریس و ویگنز^۴ (۲۰۱۶) پیاده‌سازی آردی‌ای در کتابخانه کنگره را مورد مطالعه قرار داده‌اند.

۱. IFLA LRM

۲. Jin & Sandberg

۳. Urbana-Champaign

۴. Morris & Wiggins

پژوهش والهایم^۱ (۲۰۱۶) با عنوان «از واقعیت پیچیده تا توصیف رسمی: روابط کتابشناختی و مشکلات عملیاتی در آر‌دی‌ای» انجام شد. این پژوهش مجموعه‌ای از نشانگرهای روابط را، به‌ویژه در مورد اینکه آیا نشانگرها به روش‌های رضایت‌بخش پیاده‌سازی شده‌اند یا نه بررسی کرده است. نتایج نشان داد مشکلات نظری و عملی بسیاری با سیستم آر‌دی‌ای برای ثبت این نوع روابط وجود دارد

عنوان پژوهش کیم پارک و موریسون^۲ (۲۰۱۷) ماهیت و ویژگی‌های روابط کتابشناختی در پیشینه‌های فهرست‌نویسی آر‌دی‌ای در اُسی‌ال‌سی^۳ در ابتدای اجرای آر‌دی‌ای بود. نتایج نشان داد که روابط کتابشناختی اثر به اثر اغلب در هر دو پیشینه‌های فهرست‌نویسی تعاونی^۴ (۵۷/۴٪) و فهرست‌نویسی غیرتعاونی (۵۹/۵٪) ثبت شده‌اند. بیان به بیان ۸/۳٪ در فهرست‌نویسی تعاونی و ۱۵/۸٪ در غیرتعاونی، روابط بازنمون عینی به بازنمون عینی ۴/۴٪ با فهرست‌نویسی تعاونی و ۲۴/۷٪ با غیرتعاونی ثبت شده است. دیگر نتایج پژوهش نشان داد، در میان روابط کتابشناختی ثبت‌شده، در روابط اثر به اثر حدود ۹۷٪ روابط کل جزء، در روابط بیان به بیان حدود ۹۰٪ روابط اشتقاقی، در روابط بازنمون عینی به بازنمون عینی حدود ۹۸٪ روابط هم‌ارز بودند. دامنه و تنوع نشانگرهای روابط آر‌دی‌ای در پیوست جی، ممکن است باعث شود فهرست‌نویسان نتوانند به راحتی آن را در فهرست‌نویسی بکار برند. یافته‌ها نشان داد که سه نوع روابط جزء - کل، روابط اشتقاقی و روابط هم‌ارز با تکرار (بسامد) بسیار بالاتر از سایر انواع روابط ثبت شده است.

پانچیشین و همکاران^۵ (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان «پذیرش و پیاده‌سازی توصیف و دسترسی به منبع (آر‌دی‌ای) در کتابخانه‌های عمومی ایالات متحده» به بررسی وضعیت دانش و کاربرد استاندارد فهرست‌نویسی آر‌دی‌ای در میان فهرست‌نویسان کتابخانه‌های عمومی آمریکا پرداخته است. نتایج نشان‌دهنده نگرانی‌های جدی در مورد پذیرش آر‌دی‌ای در بخش کتابخانه‌های عمومی است. اگرچه اکثریت فهرست‌نویسان با آر‌دی‌ای آشنا هستند، دانش عملی آن‌ها به‌طور قابل توجهی بسته به موقعیت جغرافیایی (شهری یا روستایی) متفاوت است. نکته قابل توجه این که ۲۲ درصد از پاسخ‌دهندگان تا زمان تکمیل نظرسنجی از استاندارد آر‌دی‌ای آگاهی نداشتند. این مطالعه نشان می‌دهد که کمبود بودجه و فرصت‌های آموزشی، به‌ویژه در کتابخانه‌های با منابع محدود، موانع اصلی پذیرش آر‌دی‌ای هستند. برخی کتابخانه‌ها رویکرد «یادگیری حین عمل» را در

1. Wallheim, H.

2. Kim Park & Morrison

3. Online Computer Library Center (OCLC)

4. Programm for Cooperative Cataloging (PCC)

5. Panchyshyn et al.

پیش گرفته‌اند و از منابع برخط رایگان برای آموزش استفاده می‌کنند، درحالی‌که برخی دیگر به دلیل کمبود منابع یا عدم آگاهی، توجهی به آموزش آردی‌ای ندارند. نویسندگان پیشنهاد می‌کنند که برای کاهش این شکاف، آموزش‌های بیشتر و مقرون‌به‌صرفه، همراه با نقش فعال‌تر مدارس کتابداری و اطلاعات در آموزش این استاندارد به نسل بعدی فهرست‌نویسان، ضروری است. همچنین، سازمان‌هایی مانند ایفلا، ای‌ال‌ای^۱ و کمیته هدایت آردی‌ای می‌توانند با ارائه منابع آموزشی، به پیاده‌سازی بهتر این استاندارد کمک کنند.

الشربینی^۲ (۲۰۱۸) بیان می‌کند که استاندارد آردی‌ای به عنوان یک استاندارد جهانی برای فهرست‌نویسی توصیفی پذیرفته شده و به‌طور مداوم در حال تحول است تا نیازهای کاربران را برآورده کند. با این حال، محدودیت‌های مارک ۲۱ در پشتیبانی از داده‌های پیوندی، منجر به توسعه بیب‌فریم توسط کتابخانه کنگره شده است که امکان ادغام بهتر داده‌های کتابخانه‌ای با وب را فراهم می‌کند. طبق یافته‌های الشربینی، آردی‌ای امکان ثبت اطلاعات به زبان‌ها و خطوط غیرلاتین مانند عربی، چینی و ژاپنی را فراهم کرده و با استفاده از اصطلاحات اف‌ای‌اس‌تی^۳ و پیوند به اصطلاح‌نامه‌های ملی، دسترسی چندزبانه به فهرست‌های کتابخانه‌ای را بهبود بخشیده است. این قابلیت به کاربران اجازه می‌دهد تا با اصطلاحات موضوعی در زبان‌های دلخواه خود جستجو کنند.

زاپونیدو و همکاران (۲۰۱۹) در مقاله خود به بررسی نگاشت روابط مشتق‌شده^۴ از استاندارد آردی‌ای به مدل بیب‌فریم^۵ پرداخته‌اند. این مطالعه بر چگونگی انتقال توصیفگرهای رابطه^۶ از آردی‌ای به چهارچوب داده‌های پیوندی^۶ تمرکز دارد و چالش‌های فنی و مفهومی این فرایند را تحلیل می‌کند. این پژوهش نشان می‌دهد که توصیفگرهای رابطه در آردی‌ای نقش کلیدی در تعریف روابط بین موجودیت‌های کتابشناختی دارند، اما انطباق آن‌ها با مدل‌های جدید مانند بیب‌فریم نیازمند استانداردسازی دقیق و توجه به تفاوت‌های ساختاری است.

سفاکاکیس و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای جامع، قابلیت همکاری ساختاری و معنایی بین بیب‌فریم^۲ و آردی‌ای را بررسی کردند. آن‌ها با تمرکز بر نگاشت موجودیت‌های اصلی، روابط ذاتی و روابط مشتق کتابشناختی، نشان دادند که استفاده از ویژگی `bf:hasExpression` می‌تواند `bf:Work`هایی با محتوای ایده‌ای یکسان را خوشه‌بندی کرده و نگاشت آن‌ها به

^۱. ALA

^۲. FAST

^۳. Derivative Relationships

^۴. BIBFRAME 2

^۵. Relationship Designators

^۶. BIBFRAME

اثر^۱ آردی‌ای و بیان^۲ این‌ها را تسهیل کند. باین‌حال، این مطالعه نشان داد که به دلیل کمبود ویژگی‌های تخصصی در بیب‌فریم برای روابط مشتق‌مانند خلاصه‌سازی و ویرایش، برخی اطلاعات معنایی در فرایند نگاشت از دست می‌رود. همچنین، سیاست‌های فهرست‌نویسی به‌عنوان عاملی کلیدی در بهبود قابلیت همکاری بین این دو مدل شناسایی شدند این یافته‌ها بر اهمیت استفاده از واژگان‌های کنترل‌شده و الگوهای نمایشی خاص برای حفظ اطلاعات در تبدیل داده‌های کتابخانه‌ای به داده‌های پیوندی تأکید دارند.

یه‌وآ و همکاران^۳ (۲۰۲۴) در مطالعه‌ای درباره وضعیت پیاده‌سازی استاندارد توصیف و دسترسی به منابع (آردی‌ای) در کتابخانه‌های دانشگاهی عمومی غنا، نشان دادند که از میان نه کتابخانه موردبررسی، تنها کتابخانه دانشگاه آموزش وینبا^۴ به‌صورت جزئی این استاندارد را پیاده‌سازی کرده است، درحالی‌که سایر کتابخانه‌ها همچنان از استاندارد ویرایش دوم انگلو - امریکن^۵ استفاده می‌کنند. دلایل اصلی عدم پیاده‌سازی آردی‌ای شامل کافی بودن ویرایش دوم قواعد انگلو - امریکن برای نیازهای فهرست‌نویسی، کمبود تخصص در زمینه آردی‌ای، هزینه‌های بالا و درک تفاوت ناچیز بین آردی‌ای و ویرایش دوم قواعد انگلو - امریکن عنوان شده است. باین‌حال، در کتابخانه وینبا، مزایایی مانند تولید فراداده‌های باکیفیت، استانداردسازی فهرست‌ها و کاربرمحوری آردی‌ای به‌عنوان عوامل کلیدی برای پذیرش این استاندارد شناسایی شدند. این مطالعه همچنین بر اهمیت تدوین سیاست‌های آردی‌ای، پیاده‌سازی فازی و همکاری با کتابخانه‌های دیگر و کنسرسیوم‌های کتابخانه‌ای مانند CARLIGH برای تسهیل پیاده‌سازی موفق تأکید کرده است. این یافته‌ها نشان‌دهنده چالش‌های موجود در پذیرش استانداردهای جدید فهرست‌نویسی در کشورهای در حال توسعه و نیاز به راهبردهای مناسب برای غلبه بر این موانع است.

زاپونیدو و همکاران^۶ (۲۰۲۴) در مطالعه‌ای در کتابخانه ملی یونان، یک نمونه اولیه برای مدیریت موجودیت‌ها با استفاده از استاندارد آردی‌ای و سکوی ویکی‌بیس^۷ توسعه دادند. این پروژه با هدف ایجاد سیستمی مشترک برای مدیریت موجودیت‌های مرتبط با فرهنگ یونان، داده‌های اسنادی را از قالب مارک ۲۱ به آردی‌ای/آردی‌ف تبدیل کرد و در یک نمونه ویکی‌بیس منتشر نمود. نتایج نشان داد که ویکی‌بیس به دلیل پشتیبانی از داده‌های پیوندی و چندزبانگی، ابزار مناسبی برای مدیریت موجودیت‌ها است، اما نیاز به ابزارهای اضافی برای مدیریت کاربران و ویرایش دسته‌جمعی دارد. این مطالعه همچنین بر اهمیت تغییر

1. Work

2. Expression

3. UEW

4. AACR2

5. Wikibase

سیاست‌های فهرست‌نویسی و آموزش فهرست‌نویسان برای پذیرش فناوری‌های وب معنایی تأکید کرد. این یافته‌ها نشان‌دهنده پتانسیل ویکی‌بیس برای افزایش قابلیت همکاری داده‌های کتابخانه‌ای و لزوم توسعه ابزارهای مکمل برای مدیریت مؤثر داده‌های پیوندی است.

آرچر-کاپوزو و پست (۲۰۲۵) در مطالعه‌ای در کارولینای شمالی، موانع استفاده از استاندارد توصیف و دسترسی به منابع (آردی‌ای) را بررسی کردند. نتایج نظرسنجی آن‌ها نشان داد که فهرست‌نویس‌ها با انتقال به آردی‌ای با چالش‌هایی از جمله هزینه بالای دسترسی به آردی‌ای تولکیت^۱، کمبود منابع آموزشی رایگان و پیچیدگی‌های زبانی و ساختاری مواجه شده‌اند. این مطالعه پیشنهاد می‌کند که برای دسترسی عادلانه‌تر، هزینه اشتراک کاهش یابد، آموزش‌های رایگان ارائه شود و پروفایل‌های کاربردی ساده‌شده برای فهرست‌نویس‌ها ایجاد گردد. نیز، این مطالعه نشان داد که کتابخانه‌های عمومی و کوچک‌تر در مقایسه با کتابخانه‌های دانشگاهی بزرگ، در آموزش و پیاده‌سازی آردی‌ای عقب مانده‌اند.

بررسی نوشتارهای مرتبط نشان می‌دهد، تاکنون مطالعات متعددی در زمینه استانداردها و الگوهای مفهومی سازمان‌دهی دانش، روابط بین آن‌ها و نیز روابط کتابشناختی صورت گرفته است؛ اما بیشتر این مطالعات با رویکرد توصیفی به وضعیت فهرست‌نویسی پیشینه‌های کتابشناختی، امکان‌سنجی به‌کارگیری الگوی ملزومات کارکردی پیشینه‌های کتابشناختی در پیشینه‌های فارسی، تبیین روابط حاکم بر موجودیت‌های کتابشناختی آن‌ها، میزان انطباق عناصر داده‌ای مارک ایران با الگوهای مفهومی و پیاده‌سازی این استانداردها و الگوها پرداخته‌اند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر نوع یک پژوهش کاربردی بود، چراکه بر توسعه دانش کاربردی در حوزه سازمان‌دهی اطلاعات و دانش و نیز بومی‌سازی استانداردهای بین‌المللی این حوزه متناسب با بافت انتشاراتی ایرانی-اسلامی تأکید داشت. در این پژوهش از روش تحلیل محتوا، به‌عنوان روش پژوهش، به‌منظور شناسایی نقش‌دهنده‌ها و نشانگرهای روابط کتابشناختی اشیای محتوایی بافت انتشارات ایرانی-اسلامی و از روش تطبیقی برای تبیین میزان همخوانی نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها با یکدیگر استفاده شده است.

جامعه پژوهش، پیشینه‌های کتابشناختی مربوط به مجموعه کتاب‌های دو خانواده بزرگ کتابشناختی نهج البلاغه و مثنوی معنوی در فهرست «کتابخانه ملی ایران» بودند که به ترتیب از بافت انتشارات اسلامی و بافت انتشارات ایرانی انتخاب شدند. به‌منظور شناسایی روابط کتابشناختی در فهرست کتابخانه ملی ایران و به‌عنوان نمونه، تمامی پیشینه‌های مجموعه کتاب‌های دو خانواده

^۱. RDA Toolkit

کتابشناختی نهج‌البلاغه و مثنوی معنوی، از سیستم جامع کتابخانه ملی ایران (رسا)^۱ شناسایی و استخراج گردید. به‌منظور دستیابی به مجموعه نسبتاً جامعی از انواع روابط کتابشناختی میان اشیای محتوایی، تمامی پیشینه‌های کتابشناختی مربوط به دو خانواده کتابشناختی بررسی شد و نمونه‌گیری از آن‌ها صورت نگرفت. دلیل انتخاب فهرست کتابخانه ملی ایران به‌عنوان منبعی برای گزینش و گردآوری پیشینه‌های کتابشناختی به دلیل جامعیت این پایگاه کتابشناختی است. از این‌رو، به دلیل جامعیت نسبی، مرجعی برای سایر کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی در ایران است و به همین دلیل برای گزینش پیشینه‌های کتابشناختی مورد مطالعه استفاده شد. به علت این جامعیت نسبی، مبنای پژوهش‌های پیشین مشابه نیز بوده است (فتحیان و همکاران، ۱۳۹۶). در ذیل، جدول ۱، فراوانی پیشینه‌های کتابشناختی را برای هریک از خانواده‌های کتابشناختی عضو جامعه پژوهش نشان می‌دهد. در مجموع، تعداد کل پیشینه‌هایی که مورد بررسی قرار گرفتند، شامل ۷۲۷۳ پیشینه مربوط به دو خانواده کتابشناختی مذکور بودند.

جدول ۱- فراوانی پیشینه‌های کتابشناختی مربوط به دو خانواده کتابشناختی

خانواده‌های کتابشناختی مورد پژوهش	نهج‌البلاغه	مثنوی معنوی	جمع کل پیشینه‌ها
فراوانی پیشینه‌های کتابشناختی مربوط به کتاب‌های موجود در فهرست کتابخانه ملی ایران برای هر خانواده کتابشناختی	۴۲۲۴	۳۰۴۹	۷۲۷۳

دلایل انتخاب این دو خانواده کتابشناختی به‌عنوان جامعه پژوهش را می‌توان این‌گونه برشمرد: خانواده‌های کتابشناختی پژوهش حاضر در بافت‌های خاص خود، دارای اعتبار بالایی هستند. با توجه به بررسی رده‌های مرتبط با این دو خانواده در گسترش‌های رده‌بندی کتابخانه کنگره، شواهد حاکی از وجود آثار وابسته فراوانی در این رده‌ها بود^۲. به عبارتی اعضای این دو خانواده دارای تنوع بسیاری در اشیای محتوایی هستند. از آنجایی که پژوهش حاضر قصد داشت میزان همخوانی نقش‌دهنده‌های موجودیت عامل و نشانگرهای روابط میان منابع در استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای) با نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی را مورد مطالعه قرار دهد، بدیهی بود، می‌بایست پیشینه‌های کتابشناختی با جامعیت بالا که بتوانند اهداف این پژوهش را محقق سازند، انتخاب می‌شدند. از این‌رو، امکان تعمیم یافته‌های به‌دست‌آمده از پژوهش فراهم می‌گردد؛ و نیز، این تعداد از لحاظ آماری نیز (طبق نظر مشاوران آماری) برای انجام تحلیل‌های این‌گونه مناسب‌تر است

^۱ <http://opac.nlai.ir/>

^۲ خانواده کتابشناختی مثنوی معنوی در رده‌بندی PIR به‌تنهایی چهار شماره رده را به خود اختصاص داده بود.

در گام نخست اجرای پژوهش، در فهرست کتابخانه ملی ایران، پیشینه‌های فارسی مربوط به دو خانواده کتابشناختی از بافت انتشاراتی ایرانی - اسلامی یعنی مثنوی معنوی و نهج البلاغه مورد جستجو قرار گرفت. در مجموع تعداد ۷۲۷۳ پیشینه بازیابی شد که از این تعداد ۳۰۴۹ پیشینه برای خانواده کتابشناختی مثنوی معنوی و ۴۲۲۴ پیشینه برای خانواده کتابشناختی نهج البلاغه بودند. بعد از بازیابی این تعداد پیشینه، عناصر مرتبط از جمله سرشناسه، تکرار نام پدیدآور، شناسه‌های افزوده و در برخی موارد عنوان، یادداشت‌ها، موضوع و عنوان فرعی را در پیشینه‌های بازیابی شده مورد بررسی قرار داده و عبارات و واژگانی که نمایانگر نقش یا بیانگر رابطه یک شی با اشیای دیگر بود استخراج شدند. در ذیل نمونه‌ای از پیشینه‌های پژوهش و نیز عناصر مورد بررسی قابل مشاهده هستند.

01840nam0 22004332i 450 000
4783634 001
978-600-6434-48-3 :a\$ه دوره b\$## 010
978-600-6434-97-1:a\$۱۵۰۰۰d\$## 010
aIR\$b ۲۷۸۲۶۲۲\$## 020
a20170713 y per 50\$## 100
0#\$aper 101
a 200#1فار از سرنوشت b\$[کتاب] انتخاب و بازنویسی مریم عزیزی n\$ تصاویر مریم آموزگار و مهدیه پوردست گردار
a\$## 210نهرانb\$تلفن ناشر :۲۲۷۲۰۰۲۶-۰۹۱۱۱۰۵۵۲۱۶، آدرس ناشر :تهران، خ. نیروموی خرمزرج مستند-دوچه یا ۱۲۹۶
a\$## 215ص: c\$، مصور: d\$۱۷×۱۲سم.
a 225#1حکایتهای حبیبی: v\$۴۹
a 225#1... بی بی داس-انوار حبیبی و حبیبی
a\$## 304کتاب حاضر اقتباسی از کتاب "مثنوی معنوی" اثر مولانا است.
a\$## 333گروه سنی. ب.
a\$## 606داستان‌های فارسی a01\$2shc\$3444823\$6a
aPersian fiction\$6a01\$7ba\$## 606
a\$## 676۱۲۹۶ف ۸۱۵۲b\$۵۸۸
a 700#۱عربی b\$، مریم f\$، ۱۲۴۷-۳۳۸۵۱۱۶\$4، اقتباس‌کننده
a 702#۱امورگار b\$، مریم f\$، ۱۱۶۶-۳۳۸۵۱۱۶\$4، تصویرگر
a 702#۱پوردست گردار b\$، مهدیه f\$، ۱۲۴۷-۳۳۸۵۱۱۶\$4، تصویرگر
a\$## 709مثنوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۷۱-۷۵۵ ق. ه. ق. مثنوی\$3496218\$
aIR\$b\$## 801کتابخانه ملی ایران c20170718\$
a\$## 830این کتاب مشتمل بر یکی از حکایتهای کتاب مثنوی معنوی است
d49farar az sarnevesht.pdf\$g3dc1e1b6-8c2e-4/4c-ba10-21f6135fb0c5\$9c\$ 856

شکل ۱- نمونه پیشینه مورد بررسی از خانواده کتابشناختی مثنوی معنوی

01914pam0 2200445 i 450 000	
978-600-5076-17-2 : a\$؛ دوره؛ b\$؛ ربال؛ 010	
978-600-5076-28-8 : a\$؛ 010	بج. 11
1168406b\$ 020	
200	ه\$؛ درس‌های زندگی و ... [کتاب]؛ e\$؛ ترجمه سخنان حکمت‌آمیز 1؛ 252f\$؛ [گردآورنده] سیدرضی\$؛ [مترجم] سیدجمال‌الدین دین‌پرو،
210	ه\$؛ تهران؛ c\$؛ بنیاد نهج‌البلاغه؛ d\$؛ 1390.
215	78a\$؛ ص. 20x10/5؛ d\$؛ 11.
225	ه\$؛ نهج‌البلاغه همراه؛ v\$؛ ج. 11.
305	ه\$؛ چاپ اول؛ 1386 (قیما).
305	ه\$؛ چاپ چهارم.
410	ه\$؛ نهج‌البلاغه همراه؛ v\$؛ ج. 11.
500	ه\$؛ نهج‌البلاغه؛ m\$؛ فارسی؛ f\$؛ برگزیده؛ 0153323564؛
517	ه\$؛ ترجمه سخنان حکمت‌آمیز 1؛ 252f\$؛
604	ه\$؛ علی‌بن ابی‌طالب (ع)، امام اول، 23 قبل از هجرت - 40ق.؛ نهج‌البلاغه؛ 3259295\$؛
604	ه\$؛ علی‌بن ابی‌طالب (ع)، امام اول، 23 قبل از هجرت - 40ق.؛ نهج‌البلاغه؛ 3399118\$؛ خطبه‌ها؛
676	297/9515a\$؛ 676
680	1390a\$؛ ج. 11؛ 9242b\$؛ 28/042؛ BP
700	ه\$؛ علی‌بن ابی‌طالب (ع)؛ (d\$؛ امام اول؛ f\$؛ 23 قبل از هجرت - 40ق.؛ 3258676\$؛
700	ه\$؛ نهج‌البلاغه؛ b\$؛ محمد بن حسن؛ f\$؛ 259 - 40ق.؛ گردآورنده؛ 603\$3؛ 601/5؛
702	ه\$؛ دین‌پرو؛ b\$؛ سیدجمال‌الدین؛ f\$؛ 1317 - 4\$؛ مترجم؛ 3303/9؛
709	ه\$؛ علی‌بن ابی‌طالب (ع)، امام اول، 11 قبل از هجرت - 40ق.؛ نهج‌البلاغه؛ برگزیده؛ 3303/9؛

شکل ۲- نمونه پیشینه مورد بررسی از خانواده کتابشناختی نهج‌البلاغه

در ادامه فرایند اجرای پژوهش، بعد از استخراج عبارات و واژگان نمایانگر نقش و روابط کتابشناختی اشیای محتوایی، این عبارات و واژگان به ترتیب با نقش‌دهنده‌ها و نشانگرهای پی‌افزودهای آی و جی مطابقت داده شدند. نتیجه این مطابقت دستیابی به جداولی بود که در ادامه پژوهش ارائه خواهد شد.

روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش، مشاهده ساختارمند است؛ زیرا مقوله‌های مورد بررسی از پیش تعیین شده و در فیلدهای سرشناسه، تکرار نام پدیدآور، شناسه‌های افزوده و در برخی موارد عنوان، یادداشت‌ها، موضوع و عنوان فرعی قابل بازیابی خواهند بود. در پژوهش حاضر، مقوله‌های مورد مشاهده، نقش‌دهنده‌های (پیوست آی) استاندارد توصیف و دسترسی به منبع و بافت انتشارات ایرانی - اسلامی و نشانگرهای روابط کتابشناختی (پیوست جی) در این استاندارد و بافت مذکور بودند.

تمامی پیشینه‌های مربوط به دو خانواده بزرگ کتابشناختی مثنوی معنوی و نهج‌البلاغه انتخاب شدند و نمونه‌گیری انجام نشد. ابزار گردآوری داده‌ها، سیاهه واریسی است. در پژوهش حاضر، پی‌افزودهای آی و جی استاندارد توصیف و دسترسی به منبع به عنوان سیاهه واریسی مورد استفاده قرار گرفتند. داده‌های گردآوری شده در قالب ماتریس در بخش یافته‌های پژوهش ارائه شده است.

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش سیاهه واری است. به‌منظور نمایش و تحلیل داده‌های گردآوری‌شده، از ماتریس استفاده شده است. ماتریس‌های طراحی‌شده نشان‌دهنده میزان همخوانی نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها بودند. به‌این ترتیب، نشانگرهای رابطه‌ای که در پی‌افزودگی وجود داشتند با نشانگرهایی که از پیشینه‌های نمونه پژوهش استخراج شدند در یک ماتریس، نقش‌دهنده‌های پی‌افزود آ‌ی با نقش‌دهنده‌های استخراج‌شده از پیشینه‌های مورد مطالعه در قالب ماتریس بعدی و در نهایت نشانگرها و نقش‌دهنده‌های بازیابی‌شده از پیشینه‌های مورد بررسی در ماتریسی دیگری ارائه شدند.

یافته‌ها

در ادامه، هر یک از پرسش‌های پژوهش مطرح و به تفصیل پاسخ داده می‌شوند. پرسش نخست: همخوانی نقش‌دهنده‌ها با نشانگرهای روابط کتابشناختی مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی به چه میزان است؟ به‌منظور نیل به پاسخ این پرسش، پیشینه‌های دو خانواده کتابشناختی نهج‌البلاغه و مثنوی معنوی به‌صورت تحلیلی مورد بررسی قرار گرفتند. در این راستا، فیلدهای مرتبط که عبارت بودند از: سرشناسه، عنوان، عنوان قراردادی، عنوان فرعی، تکرار نام پدیدآور، یادداشت‌ها، موضوع و شناسه‌های افزوده، یک‌به‌یک تحلیل شدند و نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها از این پیشینه‌ها استخراج گردیدند. بعد از بازیابی نقش‌دهنده‌ها و حذف موارد تکراری، تعداد ۶۹ نقش‌دهنده و ۱۸۰ نشانگر رابطه‌ای شناسایی شدند.

جدول ۲- وضعیت انطباق نقش‌دهنده‌ها با نشانگرهای روابط کتابشناختی مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی -

اسلامی بر اساس پیشینه‌های جامعه پژوهش

ردیف	نشانگرهای رابطه‌ای بافت انتشارات ایرانی-اسلامی ^۱	نقش‌دهنده معادل در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی
۱	«استخراجها و حقیقه‌ها»، «اعداد»، «اعداد و تنظیم و تعلیق»، «انتخاب و جمع‌آوری»، «الاهتمام و النظاره»، «جمع و تدوین»، «برگزیده‌ای از»، «به انتخاب»، «به سعی»، «به اهتمام»، «به کوشش»، «پژوهش و نگارش»، «تحقیق»، «تحقیق و تألیف»، «تحقیق و تمیم»، «تدوین»، «تعزیز و تنظیم»، «تنظیم»، «تنظیم و تلخیص»، «تهیه و تدوین»، «تهیه و تنظیم»، «جمع و تصنیف»، «جمله و نسقه و ضبط نصح»، «گردآوری»، «گردآوری و بازنویسی»، «گردآوری و پژوهش»، «گردآوری و تألیف»، «گردآوری و تدوین»، «گردآوری و تنظیم»، «گردآوری، تنظیم و تلخیص»، «گزیده» و «منتخب و التجميع» ^۲	«انتخاب‌کننده»، «تنظیم‌کننده»، «گردآورنده»، «محقق» و «گردآورنده و محقق» ^۳
۲	«اصلاحیه»، «براساس نسخه...»، «به تصحیح»، «به تصحیح و اهتمام»، «تحقیق و تصحیح»، «تصحیح»، «تصحیح و اعراب‌گذاری، فرهنگ لغات و کشف‌الابیات»، «تصحیح و تحشیه»، «تصحیح و تعلیق»، «حقیقه و قدم له»، «اراجه و صححه تصوصه»، «ضبط نصح و ابتکار فهارسه‌العلمیه»، «طبعه منقحه و المصححه اعتنی بها و قدم له»، «قام بتوثیق الکتاب»، «مقدمه، تصحیح و تعلیقات»، «مقدمه، ویرایش، مقابله، درست‌خوانی ابیات، واژه‌نامه، کشف‌الابیات به کوشش...»، «نسخه‌برداری و راستینه‌گردانی»، «وثق اصوله و حق و علق علیها» ^۴	«مصحح» و «مصحح و مقدمه‌نویس» ^۵
۳	«اختارها و رتبها و قدم لها بدراسه و السعه»، «با حواشی...»، «ترجمه و شرح و قدم له»، «تفسیر»، «تفسیر موضوعی»، «تفسیر و نقد و تحلیل»، «حواشی و تعلیقات»، «خوشنویسی و شرح»، «شرح»، «شرح و توضیح» و «نقد و شرح مشکلات مثنوی» ^۶	«حاشیه‌نویس»، «شارح» و «مفسر» ^۷

۱. از لحاظ قواعد دستوری و بافت زبانی و به صورت روی‌های متداول، گاهی شکل مصدری فعل به جای فاعل و به منزله نقش‌دهنده ذکر می‌گردد. تعدد نشانگرها نسبت به نقش‌دهنده‌ها در جامعه پژوهش و به همان شکل در آردی‌ای بدین دلیل است.

۲. در فیلد عنوان اصلی (Sa۲۰۰)، برخی پیشینه‌ها این نشانگرها را برای نقش‌دهنده‌های مذکور در خود جای داده بودند: «گزیده‌ای از داستانهای مثنوی»، «پژوهش و گزینش مثنوی»، «کشف‌المصراع مصرع دوم...» و «گزیده داستانهای مثنوی...».

۳. با ۳۲ معادل، بیشترین نشانگر را به خود اختصاص داده بودند.

۴. در فیلد نام نخستین پدیدآور (Sa۲۰۰)، برخی پیشینه‌ها نشانگر «تصحیح و مقدمه» را برای نقش‌دهنده مذکور در خود جای داده بودند.

۵. دومین فراوانی بیشترین نشانگر معادل، برای این نقش‌دهنده‌هاست.

۶. علاوه بر این نشانگرها، در فیلد عنوان اصلی برخی پیشینه‌ها، نشانگرهای «تفسیر و نقد و تحلیل مثنوی»، «شرح برگزیده مثنوی»، «شرح مبسوط بر مثنوی»، «شرح منظوم»، «شرح منظوم ۵۰ بیت آغازین مثنوی»، «نقد و شرح تحلیلی و تطبیقی مثنوی» و «نقد و شرح تحلیلی و تطبیقی مثنوی» وجود داشتند.

۷. در برخی پیشینه‌ها نیز در فیلد ۷۰۰ (فیلد نام شخص به منزله سرشناسه) مسئولیت معنوی (درجه اول) نقش‌دهنده «شارح» آمده بود ولی هیچ نشانگر معادلی برای آن وجود نداشت.

ردیف	نشانگرهای رابطه‌ای بافت انتشارات ایرانی-اسلامی	نقش‌دهنده معادل در بافت انتشارات ایرانی-اسلامی
۴	«استخراج از»، «اقتباسی از»، «انتخاب و بازنویسی»، «براساس یکی از داستان‌ها»، «برداشت»، «برگرفته از»، «برگزیده‌ای از»، «به کوشش»، «تحقیق و نگارش»، «گزینش و گزارش از جلیل...»، «گزینش، نوشتار و تألیف» ^۱	«اقتباس کننده»
۵	«ایده و تصاویر»، «آبرنگ»، «بازسازی تصاویر»، «تصاویر»، «تصاویر و اجرای کامپیوتری»، «سردرها و مینیاتورها»، «طراحی و نقاشی»، «نقاشی» و «نقاشی و صفحه‌آرایی»	«تصویرگر»، «مینیاتوریست» و «نگارگر/نگارگران»
۶	«با اهتمام و مقدمه»، «با پیشگفتار»، «با مقدمه...»، «با مقدمه و توضیحاتی به قلم»، «با مقدمه، تصحیح، توضیح و گزینش»، «دراسة و تقدیم»، «زیرنظر و با مقدمه» و «مقدمه/مقدمه‌ها»	«مقدمه‌نویس»
۷	«برگرد و نوگرد»، «ترجمه»، «ترجمه کامل و تنظیم مجدد»، «ترجمه و بازنویسی»، «ترجمه و تحشیه»، «ترجمه و تعلیق»، «ترجمه و توضیح»، «تعریب»	«مترجم» و «مترجم، مصحح» ^۲
۸	«اشراف»، «با نظارت و مقدمه»، «باشراف»، «تحت نظر»، «زیرنظر»	«ناظر»
۹	«بقلم»، «به خط نسخ...»، «خط»، «خطاطی»، «خوشنگاری»، «خوشنگاری صفحات»، «خوشنویسی» و «خوشنویسی روی جلد»	«خطاط» و «خوشنویس»
۱۰	«به قلم»، «تألیف»، «تألیف و گردآوری»، «تحقیق و تألیف»، «تصنیف و تألیف»، «نگارش»، «نگاشته»، «نوشته»	«کاتب، محرر»، «مؤلف»، «نگارنده» و «تویسته»
۱۱	«با همکاری»، «به کوشش و ویرایش»، «زیرنظر»، «ویراستار و سرپرست علمی»، «ویرایش» و «همکاران ویراستار»	«ویراستار»
۱۲	«بازآفرینی»، «دوباره‌نویسی از...»، «برگردان به نثر»	«بازنویس» و «برگردان» ^۳
۱۳	«تلخیص»، «تلخیص و بازنویسی»	«خلاصه‌کننده» ^۴
۱۴	«طراحی»، «طراحی و صفحه‌بندی»، «طرح روی جلد از...» و «گرافیک»	«گرافیکست»
۱۵	«براساس طرحی از»، «تألیف»، «تهیه» و «تهیه و تدوین»	«تهیه‌کننده»

۱. نشانگر «بازسرایی مثنوی همراه با تفسیر ابیات عرفانی و بازگردانی ابیات عربی» در فیلد عنوان فرعی (\$۲۰۰) برخی پیشینه‌ها، معادل با نقش‌دهنده «اقتباس‌کننده» بود.
 ۲. این نقش‌دهنده در فیلد عنوان اصلی برخی پیشینه‌ها، نشانگر «ترجمه و تفسیر مثنوی» را به خود اختصاص داده بود.
 ۳. نیز نشانگرهای «نثر روان مثنوی»، «نثر و شرح موسی نثری» در فیلدهای \$۲۰۰ و \$۲۰۰ نیز برخی پیشینه‌ها معادل با نقش‌دهنده‌های مذکور بودند.
 ۴. همچنین نشانگرهای «چکیده و تحلیل مثنوی»، «خلاصه مثنوی» در فیلد \$۲۰۰ برخی پیشینه‌ها معادل با این نقش‌دهنده یافت شد.

ردیف	نشانگرهای رابطه‌ای بافت انتشارات ایرانی-اسلامی	نقش‌دهنده معادل در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی
۱۶	«به‌روایت...»، «روایت» و «روایتی از»	«راوی»
۱۷	«اشعار از ...»، «شعر از ...» و «منظوم»	«ترانه‌سرا»، «سراینده» و «شاعر»
۱۸	«تذهیب»، «تذهیب حاشیه» و «تذهیب و تجلید»	«تذهیب‌گر»
۱۹	«با همکاری»، «همکار پژوهشگر» و «همکاران تألیف»	«نویسنده همکار»
۲۰	«استاد مشاور»	«استاد مشاور»
۲۱	«استاد راهنما»	«استاد راهنما»
۲۲	«با صدای...»	«خواننده»
۲۳	«برنامه‌نویسی»	«برنامه‌نویس»
۲۴	«دبیر»	«مؤلف»
۲۴	«عکس»	«عکاس»
۲۵	«گفت‌وگو با ...»، «مصاحبه ... با ...»	«مصاحبه‌شونده»
۲۶	«گفت‌وگوی...»	«مصاحبه‌گر»
۲۷	«نویسنده نمایشنامه»	«نمایشنامه‌نویس»
۲۸	«نمونه‌خوانی»	«نمونه‌خوان»
۲۹	«ساخته»	«کارگردان»
۳۰	«تحشیه»، «حواشی»	«توشیح‌گر»، «حاشیه‌نویس»
۳۱	فاقد نشانگر معادل در پیشینه‌های موردبررسی	«نمایه‌ساز»، «مدیر اجرایی»، «صاحب‌امتیاز و مجری طرح»، «کارشناس علمی»
۳۲	«تنظیم فهرست‌ها»، «طرح، اجرا و نگارش...»، «آوانویسی»، «a۲۰۰\$... راهنمای موضوعی مثنوی»، «(a۲۰۰\$... تحلیل طنزهای مثنوی»، «بررسی و تحلیل آخرین داستان مثنوی»، «تحلیل و توضیح»، «نشانه‌گذاری و معنی لغات»، «با تقریظ (گزارش‌نویسی)»، «(برای)»، «(به سفارش)»	فاقد نقش‌دهنده معادل در پیشینه‌های موردبررسی

پرسش دوم: همخوانی نشانگرهای روابط مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی با نشانگرهای روابط منبع با منبع استاندارد آردی ای به چه میزان است؟
در جهت پاسخگویی به پرسش دوم پژوهش حاضر، نشانگرهای روابط مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی که برای پاسخ به پرسش قبلی استخراج شده بودند، با نشانگرهای روابط کتابشناختی آردی ای مطابقت داده شدند.
در این مطابقت، نشانگرهای روابط بافت انتشارات ایرانی - اسلامی با نشانگرهای روابط کتابشناختی آردی ای (پیوست جی) در ۳۷ مورد باهم مطابقت داده شدند.

جدول ۳- وضعیت انطباق نشانگرهای روابط مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی با نشانگرهای روابط کتابشناختی استاندارد آردی ای^۱

ردیف	نشانگرهای رابطه‌ای بافت انتشارات ایرانی - اسلامی	نشانگرهای روابط کتابشناختی در پیوست جی آردی ای
۱	«بازآفرینی»، «دوباره نویسی از...»، «برگردان به نثر»، «نثر روان مثنوی»، «نثر و شرح ...»	«بازنویسی (بازگویی، تعبیر، تأویل، بیان مجدد) از، of Para-phrase»، «بازسازی (نوسازی) از، «Remake of»، «بازنویسی شده (بازگویی شده، تعبیر شده، تأویل شده، بیان مجدد شده) به صورت، «Paraphrased as»، «قتباس از، «Adaptation of»، «بازنویسی شده به عنوان، «Rewritten as»، «بر اساس، «Based on»، «نثر شده به عنوان، «Prose adaptation of»، «شرح داده شده به عنوان، «Commented on»
۲	«تلخیص»	«تلخیص شده، «Abridged»
۳	«تلخیص و بازنویسی» ^۲	«بازنویسی شده، «Paraphrased As»
۴	«چکیده و تحلیل مثنوی»	«تحلیل از، «Analysis Of»
۵	«خلاصه مثنوی»	«خلاصه شده، «Summarized As» ^۲
۶	«ایده و تصاویر»	«تصویرسازی برای (اثر) / تصویرسازی شده در (بیان)، Illustration «(of (Work) / Illustrated in (Expression»

^۱. به منظور جلوگیری از افزایش حجم مقاله، نمونه‌های اندکی از انطباق‌ها در این جدول درج شده‌اند. در صورتی که پژوهشگری نیاز به متن کامل این انطباق‌ها دارد، می‌تواند فایل آن را از پدیدآورندگان مقاله درخواست نماید.
^۲. برای «تلخیص و بازنویسی»، نشانگر «As Paraphrased» مناسب‌تر است، زیرا بازنویسی شامل تغییر در سبک یا زبان است که فراتر از خلاصه‌سازی صرف است.
^۳. در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی، اصطلاحاتی مانند «تلخیص» و «خلاصه» گاهی به صورت مترادف استفاده می‌شوند، اما در آردی ای، «Abridged As» به کاهش حجم و «Summarized As» به ارائه خلاصه‌های کلی اشاره دارد. با این حال، در عمل، هر دو می‌توانند معادل «تلخیص» یا «خلاصه» باشند.

ردیف	نشانگرهای رابطه‌ای بافت انتشارات ایرانی-اسلامی	نشانگرهای روابط کتابشناختی در پیوست جی آردی‌ای
۷	«آبرنگ»	«رسانه (بیان)، (Medium of Expression)» ^۱
۸	«بازسازی تصاویر»	«بازتولید (اثر) / بر اساس (اثر)، (Reproduction of (Work) / Based on (Work)» ^۲
۹	«تصاویر»	«شامل ^۳ (بیان) / تصویرسازی برای (اثر)، (Contains (Expression) / Illustration of (Work)»
۱۰	«تصاویر و اجرای کامپیوتری»	«بازنمایی دیجیتال ^۴ (بیان) / شامل (بیان)، (Digital Representation of (Expression) / Contains (Expression)»
۱۱	«سردرها و مینیاتورها»	«شامل (بیان) / تصویرسازی برای (اثر)، (Contains (Expression) / Illustration of (Work)»
۱۲	«طراحی و نقاشی»	«طراحی (اثر) / تصویرسازی برای (اثر)، (Design of (Work) / Illustration of (Work)»
۱۳	«نقاشی»	«تصویرسازی برای (اثر)، (Illustration of (Work)»
۱۴	«نقاشی و صفحه‌آرایی»	«تصویرسازی برای (اثر) / طراحی (اثر)، (Illustration of (Work) / Design of (Work)»
۱۵	«اختارها و رتبه‌ها و قدم لها بدراسه و السعه»	«ویرایش‌شده/ گسترش‌یافته، (Edited/Expanded»
۱۶	«با حواشی ...»	«حاشیه‌نویسی‌شده، (Annotated»

۱. هیچ نشانگر مستقیمی در پیوست جی برای فنون خاص (مانند آبرنگ) وجود ندارد، اما می‌توان از ویژگی‌های توصیفی مانند «Medium» در توصیف بیان (Expression) استفاده کرد (RDA ۷,۱۵)

۲. نشانگر «Reproduction of» برای توصیف بازتولید یک اثر (مانند بازسازی یک نقاشی یا مینیاتور) استفاده می‌شود. اگر بازسازی شامل تغییر یا اقتباس خلاقانه باشد، «on Based» مناسب‌تر است

۳. برای توصیف اثری که شامل اجزای بصری مانند تصاویر است استفاده می‌شود.
۴. آردی‌ای نشانگر خاصی برای تصاویر کامپیوتری ندارد، اما «Digital Representation» می‌تواند برای توصیف آثار دیجیتالی استفاده شود.

ردیف	نشانگرهای رابطه‌ای بافت انتشارات ایرانی-اسلامی	نشانگرهای روابط کتابشناختی در پیوست جی آر دی‌ای
۱۷	«ترجمه و شرحه و قدم له»	«ترجمه‌شده/ شرح داده‌شده/ با مقدمه، Translated/Comment- ed/Introduced»
۱۸	«تفسیر»	«تفسیر / شرح، Commentary/ Exegesis»
۱۹	«تفسیر موضوعی»	«تفسیر موضوعی، Thematic Commentary»
۲۰	«تفسیر و نقد و تحلیل»	«نقدشده/ تحلیل شده، Critiqued/Analyzed»
۲۱	«حواشی و تعلیقات»	«حاشیه‌نویسی شده/ با یادداشت‌های تکمیلی، Annotated/ Supplemented with Notes»
۲۲	«خوشنویسی و شرح»	«خوشنویسی شده با شرح، Calligraphed with Commen- tary»
۲۳	«شرح»	«شرح، Commentary»
۲۴	«شرح و توضیح»	«شرح داده‌شده/ توضیح داده‌شده، Commented/ Explained»
۲۵	«نقد و شرح مشکلات مثنوی»	«نقد و شرح، Critiqued with Commentary»
۲۶	«تفسیر و نقد و تحلیل مثنوی»	«تفسیر، نقد و تحلیل شده، Interpreted/ Critiqued/ Ana- lyzed»
۲۷	«شرح برگزیده مثنوی»	«شرح منتخب، Selected Commentary»
۲۸	«شرح مبسوط بر مثنوی»	«شرح جامع، Comprehensive Commentary»
۲۹	«شرح منظوم»	«شرح منظوم، Versified Commentary»
۳۰	«شرح منظوم ۵۰ بیت آغازین مثنوی»	«شرح منظوم بخش منتخب، Versified Commentary on Selected Portion»

پرسش سوم: همخوانی نقش‌دهنده‌های مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی با نقش‌دهنده‌های استاندارد آردی‌ای به چه میزان است؟

به دنبال پاسخ به این پرسش، نقش‌دهنده‌های مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی که از پیشینه‌های دو خانواده کتابشناختی نهج‌البلاغه و مثنوی معنوی و در پرسش‌های پیشین پژوهش حاضر استخراج شده بودند، با نقش‌دهنده‌های استاندارد آردی‌ای مطابقت داده شدند. نقش‌دهنده‌های استاندارد آردی‌ای نیز همان نقش‌دهنده‌هایی هستند که در پی افزودن جی این استاندارد قابل مشاهده هستند.

یافته‌ها نشان می‌دهد، نقش‌دهنده‌های بافت انتشارات ایرانی - اسلامی با نقش‌دهنده‌های پی‌افزود آ آی استاندارد آردی‌ای میزان همخوانی بالایی دارند. به‌طوری‌که از ۵۵ نقش‌دهنده بافت ایرانی - اسلامی همه دارای معادل در بین نقش‌دهنده‌های استاندارد آردی‌ای بودند.

جدول ۴- وضعیت انطباق نقش‌دهنده‌های مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی با نقش‌دهنده‌های استاندارد آردی‌ای

ردیف	نام نقش‌دهنده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی	نام نقش‌دهنده در پیوست جی استاندارد آردی‌ای
۱	«تصویرگر»	«تصویرگر، Illustrator»
۲	«مینیاتوریست»	«Illustrator/Artist» ^۱
۳	«نگارگر / نگارگران»	«نگارگر / تذهیب‌گر، Illuminator/ Artist»
۴	«انتخاب‌کننده»	«گردآورنده / انتخاب‌کننده، Curator / Compiler»
۵	«تنظیم‌کننده»	«تنظیم‌کننده، Arranger»
۶	«گردآورنده»	«گردآورنده، Compiler»
۷	«گردآورنده و محقق»	«گردآورنده، محقق، Compiler + ^۲ Researcher»
۸	«حاشیه‌نویس»	«حاشیه‌نویس، Annotator»
۹	«شارح»، «مفسر»	«شارح، مفسر ^۳ ، Commentator»

۱. در آردی‌ای نقش خاصی به نام «مینیاتوریست» وجود ندارد، اما می‌توان آن را تحت نقش «Illustrator» یا «Artist» دسته‌بندی کرد، به‌ویژه برای آثار هنری تزئینی مانند نگارگری‌های ایرانی

۲. علامت + در بین برخی نقش‌دهنده‌ها نشان‌دهنده این است که این دو نقش‌دهنده به‌صورت ترکیبی در آردی‌ای وجود ندارند و به‌صورت مجزا به‌کاررفته‌اند

۳. آردی‌ای نقش «Researcher» را به‌صورت جداگانه تعریف نمی‌کند، اما می‌توان آن را به‌عنوان یک نقش ترکیبی با «Compiler» در نظر گرفت، به‌ویژه در آثاری که نیاز به تحقیق و گردآوری دارند

۴. در آردی‌ای، برای اجراهای هنری (مانند موسیقی یا تئاتر)، «Interpreter» به کار می‌رود، اما در زمینه متون، «Commentator» معادل بهتری برای مفسر است

ردیف	نام نقش دهنده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی	نام نقش دهنده در پیوست جی استاندارد آردی ای
۱۰	«کاتب، محرر»	«کاتب، Scribe»
۱۱	«مؤلف»، «نویسنده»، «سراینده»، «شاعر»، «نویسنده همکار» ^۱ ، «نمایشنامه نویس»	«نویسنده، Author»
۱۲	«نگارنده»	«نگارنده / نویسنده، Author / Writer»
۱۳	«ویراستار»	«ویراستار، Editor»
۱۴	«راوی»	«راوی، Narrator»
۱۵	«ترانه سرا»	«ترانه سرا، Lyricist»
۱۶	«مقدمه نویس»	«نویسنده مقدمه، Writer of Introduction»
۱۷	«مترجم»	«مترجم، Translator»
۱۸	«مترجم، مصحح»	«مترجم، مصحح، Translator + Editor»
۱۹	«استاد مشاور»	«استاد مشاور، Advisor»
۲۰	«استاد راهنما»، «ناظر»	«استاد راهنما، Supervisor»
۲۱	«تذهیب گر»	«تذهیب گر، Illuminator»
۲۲	«خواننده»	«خواننده، Performer»
۲۳	«برنامه نویس»	«برنامه نویس، Programmer»
۲۴	«خطاط»، «خوشنویس»	«خوشنویس، خطاط، Calligrapher»
۲۵	«عکاس»	«عکاس، Photographer»
۲۶	«مصاحبه شونده»	«مصاحبه شونده، Interviewee»
۲۷	«مصاحبه گر»	«مصاحبه گر، Interviewer»
۲۸	«کارگردان»	«کارگردان، Director»
۲۹	«بازنویس»	«بازنویس، Editor/Adapter ^۲ »
۳۰	«برگردان»	«برگردان، Translator / Adapter»
۳۱	«توشیحگر»	«توشیحگر، Annotator / Commentator»
۳۲	«محقق»	«پژوهشگر، Researcher ^۳ »
۳۳	«کارشناس علمی»	«مشاور / کارشناس علمی، Consultant/ Contributor»
۳۴	«اقتباس کننده»	«اقتباس کننده، Adapter»

۱. در آردی ای، نویسنده همکار تحت نقش «Author» با ذکر مشارکت مشترک ثبت می شود.
 ۲. در آردی ای، «Adapter» برای بازنویسی یا اقتباس آثار و «Editor» برای ویرایش متون به کار می رود.
 ۳. آردی ای نقش مشخصی به نام «Researcher» ندارد، اما می توان آن را به عنوان مشارکت کننده در پروژه های پژوهشی ثبت کرد

ردیف	نام نقش دهنده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی	نام نقش دهنده در پیوست چی استاندارد آردی‌ای
۳۵	«مصحح»	«مصحح/ Editor»
۳۶	«مصحح و مقدمه‌نویس»	«مصحح و مقدمه‌نویس، Editor + Writer of Introduction»
۳۷	«تهیه کننده»	«تهیه کننده، Producer»
۳۸	«دبیر»	«دبیر، Editor/ Contributor» ^۱
۳۹	«نمونه‌خوان»	«نمونه‌خوان، Proofreader»
۴۰	«گرافیکست»	«گرافیکست، Graphic Designer»
۴۱	«نمایه‌ساز»	«نمایه‌ساز، Indexer»
۴۲	«خلاصه کننده»	«Contributor» ^۲
۴۳	«مدیر اجرایی»	«مدیر اجرایی، Producer /Manager»
۴۴	«صاحب‌امتیاز و مجری طرح»	«صاحب‌امتیاز/ مجری طرح، Man-/Publisher ager» ^۳

نتیجه‌گیری

استفاده درست از واژه‌ها و عبارات (نقش دهنده‌ها و نشانگرهای) نشان دهنده روابط در ایجاد پیشینه‌های کتابشناسی ملی ایران از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. این پژوهش با هدف تبیین دقیق روابط و کاربرد صحیح نشانگرهای روابط و نقش دهنده‌ها طراحی شده تا از وجود تشتت و به‌کارگیری نادرست واژه‌ها و عبارات گویای روابط در تولید پیشینه‌های کتابشناسی ملی جلوگیری کند و ضمن ایجاد انسجام و یکدستی، امکان توصیف دقیق‌تر روابط و ایجاد پیوند میان موجودیت‌های جهان کتابشناختی را فراهم می‌نماید. در پژوهش حاضر، تلاش شد میزان همخوانی این نقش دهنده‌ها و نشانگرها شناسایی شود و نقش دهنده‌ها و نشانگرهای صحیح شناسایی و ارائه شوند.

تحلیل داده‌های مربوط به پرسش نخست پژوهش نشان می‌دهد در پیشینه‌های دو خانواده کتابشناختی نهج البلاغه و مثنوی معنوی هر کدام به تعداد ۴۲۲ و ۳۰۴۹ در پاسخ به پرسش اول، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند، بیشترین تعداد نشانگرها و نقش دهنده‌ها در فیلدهای ۲۰۰ و ۷۰۲ در خانواده کتابشناختی نهج البلاغه و در فیلدهای ۲۰۰، ۷۰۰ و ۷۰۲ در خانواده کتابشناختی مثنوی معنوی قابل مشاهده بود. در این تطابق، بیشترین نقش دهنده‌های به‌کاررفته، نقش دهنده‌های «انتخاب کننده»، «تنظیم کننده»، «گردآورنده»، «گردآورنده و محقق»^۱،

^۱ در آردی‌ای، دبیر ممکن است به‌عنوان ویراستار یک نشریه یا مشارکت کننده ثبت شود.

^۲ آردی‌ای نقش خاصی برای خلاصه کننده ندارد، اما می‌توان آن را تحت "Contributor" ثبت کرد.

^۳ در آردی‌ای، صاحب‌امتیاز معمولاً به‌عنوان ناشر و مجری طرح به‌عنوان مدیر پروژه ثبت می‌شود.

«مصحح»، «مصحح و مقدمه‌نویس»، «شارح»، «مفسر»، «حاشیه‌نویس»، «اقتباس‌کننده»، «تصویرگر»، «مؤلف»، «نویسنده»، «نگارنده»، «ویراستار»، «مترجم»، «مترجم و مصحح»، «بازنویس» بودند. برخی از ناهمخوانی‌ها و ایرادات در پیشینه‌های موردبررسی در جداول ۵ و ۶ قابل مشاهده است.

جدول ۵ - مواردی از ناهمخوانی‌ها و کاستی‌ها در پیشینه‌های موردبررسی در نهج البلاغه

ردیف	ناهمخوانی‌ها و کاستی‌ها
۱	فیلد ۷۰۰ در اکثر پیشینه‌های نهج البلاغه، خالی از نقش‌دهنده بود.
۲	عنوان قراردادی در فیلد ۵۰۰ در تعداد کمی از پیشینه‌ها مشاهده می‌شد.
۳	در برخی پیشینه‌های موردبررسی، هیچ نشانگری نیامده است، ولی در فیلد ۷۰۰، نقش‌دهنده توشیحگر آمده است.
۴	در عنوان منبعی، شرح و تفسیر ... قید شده است و در ادامه نوشته‌شده به کوشش ... ولی نقش‌دهنده در شناسه افزوده، شارح است و موارد متعددی از این عدم همخوانی در غالب پیشینه‌ها مشاهده شد.
۵	در فیلد \$g200 برخی پیشینه‌ها که نشانگر ترجمه آمده است، در شناسه‌های افزوده، مترجم ذکر نشده بود.
۶	در اکثر پیشینه‌ها اگر دو نشانگر وجود داشت فقط برای یکی از آن‌ها نقش‌دهنده ذکر شده بود و بالعکس. مثلاً اگر \$f200، نقش‌دهنده‌های مترجم و شارح را دارد، در شناسه افزوده فقط مترجم ذکر شده است.
۷	برخلاف پیشینه‌های بازیابی شده مربوط به مثنوی معنوی که اکثر فیلدهای ۳۰۰ آن‌ها در مورد اثر توضیحی ارائه می‌دادند، مثلاً تلخیصی از فلان کتاب، شرحی بر فلان کتاب، براساس ...، در پیشینه‌های نهج البلاغه فیلدهای ۳۰۰، آن‌چنان به این مهم نپرداخته بودند.
۸	در عنوان پیشینه، «شرح خطبه همام» ذکر شده، درحالی‌که در \$f200 همان پیشینه، مؤلف آمده است.
۹	در فیلد \$f200، در برخی پیشینه‌ها، نقش‌دهنده‌ها داخل قلاب ذکر شده است. [مثلاً ترجمه حسین انصاریان]
۱۰	در برخی پیشینه‌ها که نقش‌دهنده‌ها بیش از یک مورد هستند، اغلب یک مورد قید شده است، مانند پیشینه‌ای که \$f200 فقط گردآورنده هست، درحالی‌که در فیلد ۷۰۰، گردآورنده و مترجم آمده است.
۱۱	در برخی پیشینه‌ها از روی عنوان و نشانگرها هیچ نقش‌دهنده‌ای قابل برداشت نیست ولی در فیلد ۷۰۰ نقش‌دهنده اختصاص داده شده است. مثلاً در پیشینه‌ای، در فیلد \$a200 عنوان منبع، کوثر کلام: گذری بر مفاهیم نهج البلاغه است و در \$b اسم شخص بدون هیچ نقش‌دهنده‌ای هست، درحالی‌که در فیلد ۷۰۰، نقش خلاصه‌کننده به این شخص داده شده است.
۱۲	غالب نقش‌دهنده‌ها در فیلد ۷۰۲ پیشینه‌های نهج البلاغه، گردآورنده، مصحح، محقق، مترجم، شارح و تصویرگر بودند.

جدول ۶ - مواردی از ناهمخوانی‌ها و کاستی‌ها در پیشینه‌های مورد بررسی در مثنوی معنوی

ردیف	ناهمخوانی‌ها و کاستی‌ها
۱	در برخی پیشینه‌ها، هیچ نشانگر و نقش‌دهنده‌ای ذکر نشده است، حتی تألیف، یا نوشته.
۲	در حالی که منبع برگرفته از مثنوی هست، ولی هیچ نقش‌دهنده یا نشانگری برای آن قید نشده است.
۳	در بازیابی پیشینه‌ها، پیشینه‌های مربوط به دیوان حافظ و مثنوی طاق‌دیس هم بازیابی شده بود؛ و این یک خطا در بازیابی به شمار می‌آید. همین‌طور دیگر مثنوی‌ها، مانند مثنوی پروین، مثنوی عارفانه نظامی گنجوی، مثنوی محیط اعظم، مثنوی اصفهان، مثنوی طریق‌التحقیق، مثنوی مجلس‌افروز، مثنوی کربلا، مثنوی معراج، مثنوی عباسنامه، مثنوی تذکره‌السالکین، مثنوی حماسیه حسینی، مثنوی شور خیال، مثنوی راستان، مثنوی مظهرالاثار، مثنوی شیعه، مثنوی واله - سلطان، مثنوی صاحب، مثنوی هفت‌اورنگ، مثنوی اسرارالشهدود، مثنوی خیرالکلام، مثنوی صمدانی، مثنوی سیاف، مثنوی صفات العاشقین، مثنوی قلدرنامه، مثنوی هدایت نامه، مثنوی فقه، مثنوی سایه‌ها، مثنوی پیامبران و دیگر عناوین.
۴	در برخی پیشینه‌ها، در \$f200\$، مؤلف مولانا جلال‌الدین ذکر شده است.
۵	در بعضی پیشینه‌ها، عنوان قراردادی «مثنوی. برگزیده» را در فیلد ۵۰۰ و هم در فیلد ۵۱۷ و در برخی پیشینه‌های دیگر، فقط در یکی از این فیلدها آورده‌اند.
۶	در پیشینه‌های زیادی، در \$f200\$، نشانگر به کوشش و اهتمام ... است، ولی در شناسه افزوده، جلوی نام شخص خالی است و هیچ نشانگری ندارد.
۷	در عنوان اثر، «موش مغرور: اقتباس از مثنوی» قید شده است ولی هیچ نقش‌دهنده و نشانگری برای آن در نظر گرفته نشده است.
۸	در برخی منابع که نویسنده همکار وجود داشته، به‌عنوان مثال، شرح لغات علی کوچکی، مهناز حیدری، در شناسه افزوده فقط برای یک نویسنده نقش‌دهنده آمده و برای نویسنده دیگر هیچ نقش‌دهنده بیان نشده است.
۹	عنوان منبع، گزیده مثنوی است ولی هیچ نقش‌دهنده و نشانگری ندارد.
۱۰	در برخی پیشینه‌ها، اطلاعات فهرست‌برگه بسیار مختصر و ناقص بود و در توضیحات نوشته شده بود: در انتظار فهرست‌نویسی.
۱۱	در فیلد ۷۰۰ اغلب پیشینه‌ها، نام خود مولانا آمده بود.
۱۲	در مقابل برخی نقش‌دهنده‌ها، در داخل قلاب نقش‌دهنده دیگری نیز آمده بود؛ [مانند نوشته و نقاشی صحیح: تصویرگر]
۱۳	در فیلد ۵۰۰ برخی پیشینه‌ها، عنوان قراردادی «مثنوی. برگزیده. شرح» بیان شده بود ولی در برخی دیگر این نیامده بود.
۱۴	در برخی پیشینه‌ها، در فیلد ۵۰۰، عنوان قراردادی «مثنوی. شرح» بود و برگزیده ذکر نشده بود.
۱۵	نقش‌دهنده‌های «نویسنده» و «تصویرگر» در پیشینه‌ها با فراوانی تکرار شده بودند.
۱۶	در \$a200\$... برگرفته از داستان ...» هست، ولی هیچ نقش‌دهنده‌ای ندارد.
۱۷	زمانی که در \$a200\$ «براساس نسخه ...» آمده است، بهتر است نقش اقتباس‌کننده یا نقش مرتبط دیگری بیاید که اغلب بدون هیچ نقش‌دهنده‌ای بود و در برخی پیشینه‌ها نیز نقش‌دهنده مصحح بیان شده بود. به‌عنوان مثال: \$a200\$ حکایت آهو و آخور براساس نسخه رینولد نیکلسون و در \$a702\$ مصحح، نیکلسون ذکر شده است.
۱۸	نقش‌دهنده «شرح» در فیلد \$a200\$ و \$f\$ تألیف آمده بود و هیچ نقش‌دهنده‌ای برای شرح وجود نداشت.
۱۹	نقش‌دهنده «به روایت ...» در فیلد \$f200\$ به‌جز در یکی دو پیشینه، در بقیه موارد هیچ نقش‌دهنده‌ای را به خود اختصاص نداده بود و یا در چند مورد نقش‌دهنده مؤلف را معادل آن ذکر کرده بود.

در نگاه اول به نظر می‌رسد با توجه به جدول ۲ در قسمت یافته‌ها، همخوانی قابل قبولی بین نقش‌دهنده‌ها و نشانگرهای انتشارات ایرانی - اسلامی وجود دارد؛ اما بررسی دقیق‌تر پیشینه‌ها نشان داد، عدم انسجام و یکدستی در به‌کارگیری این نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها توسط پدیدآوران و ناشران و در برخی موارد شاید توسط فهرست‌نویسان به‌وفور قابل مشاهده است. برخی پیشینه‌ها فاقد نقش‌دهنده و نشانگر هستند، درحالی‌که محتوای آن‌ها بیانگر التزام به وجود نقش‌دهنده یا نشانگرها هستند. برخی دیگر نشان می‌داد پیشینه‌ای دارای نشانگر است ولی در هیچ‌کدام از فیلدها نشانی از نقش‌دهنده‌ها نیست؛ و بالعکس یعنی پیشینه‌هایی که دارای نقش‌دهنده و فاقد هیچ نشانگر معادلی بودند.

بررسی‌ها نشان داد در پیشینه‌های کتابشناسی بافت انتشارات ایرانی - اسلامی نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها به‌صورت منسجم و یکدست به کار نرفته است و عدم تطابق وجود دارد. از نمونه پیشینه‌هایی که این تشتت را می‌توان مثال زد، پیشینه‌هایی هستند که ماهیت اثر، «تصحیح» است درحالی‌که نشانگر به‌کاربرده شده، «شرح» است، یا برخی مواقع حجم متنی که در مورد آن شرحی نوشته شده است، بسیار مختصر است و به‌اشتباه در سرشناسه پیشینه، «شرح» آورده شده است.

داده‌های گردآوری‌شده در پاسخ به پرسش نخست پژوهش نشان داد که همخوانی مناسبی بین نقش‌دهنده‌ها با نشانگرهای روابط کتابشناختی مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی وجود ندارد. در پیشینه‌های بررسی‌شده مربوط به نهج‌البلاغه، «عدم وجود نقش‌دهنده در پیشینه‌ها» بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده بودند. بدین معنی که در پیشینه‌ها نشانگر ذکر شده بود ولی هیچ نقش‌دهنده‌ای در پیشینه قابل مشاهده نبود و یا در تعدادی از پیشینه‌ها، نه نشانگر وجود داشت و نه نقش‌دهنده. شاید در ظاهر بتوان گفت، تطابق نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها هم از فراوانی بالایی در پیشینه‌ها برخوردار بودند، ولی این تطابق در مورد نقش‌دهنده‌ها و نشانگرهای تکراری وجود داشت مثلاً به‌کرات نقش‌دهنده «گردآورنده» در پیشینه‌ها قید شده بود. فراوانی بعدی مربوط به «عدم وجود نقش‌دهنده مناسب و معادل» بود، بدین معنی که نشانگر در پیشینه ذکر شده بود ولی نقش‌دهنده‌ای که برای آن آمده بود نقش‌دهنده مناسب و معادل آن نشانگر نبود. در پیشینه‌ها «عدم وجود نشانگر» کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده بود، بدین ترتیب که یا بین نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها همخوانی وجود نداشته، یا مطابق بوده‌اند و موارد بسیار اندکی بودند که در پیشینه نقش‌دهنده باشد ولی نشانگر وجود نداشته باشد.

در پیشینه‌های بررسی‌شده خانواده کتابشناختی مثنوی، به‌مانند پیشینه‌های نهج‌البلاغه، «عدم وجود نقش‌دهنده در پیشینه‌ها» بیشترین فراوانی را از آن خود کرده بود. بدین معنی که

در پیشینه‌ها نشانگر قید شده بود ولی هیچ نقش‌دهنده‌ای در پیشینه نبود و یا در تعدادی از پیشینه‌ها، نه نشانگر وجود داشت و نه نقش‌دهنده. نیز ظاهراً تطابق نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها هم فراوانی بالایی را به خود اختصاص داده بودند ولی این تطابق برای نقش‌دهنده‌ها و نشانگرهای تکراری بود، مثلاً به‌وفور نقش‌دهنده «تصویرگر» در پیشینه‌ها ذکر شده بود. دیگر فراوانی مربوط به «عدم وجود نشانگر» بود، یعنی یا در پیشینه‌ها تطابق و همخوانی وجود داشت، یا عدم همخوانی قابل مشاهده بود، یا مواردی بودند که در پیشینه نقش‌دهنده بود ولی نشانگر وجود نداشت. فراوانی بعدی مربوط به «عدم وجود نقش‌دهنده مناسب و معادل» بود، بدین گونه که نشانگر در پیشینه ذکر شده بود ولی نقش‌دهنده‌ای که برای آن درج شده بود نقش‌دهنده مناسب و معادل آن نشانگر نبود. در پیشینه‌ها «عدم وجود نشانگر مناسب و معادل» کمترین فراوانی را داشت، بدین صورت که مواردی بوده‌اند که نقش‌دهنده در پیشینه آمده بود ولی نشانگری که برای آن ذکر شده بود، نشانگر مناسب و معادل آن نقش‌دهنده نبوده است در خصوص پرسش دوم پژوهش، تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد، در نشانگرهای پی‌افزود جی روابط دوسویه وجود دارد و با توجه به اینکه در تبیین روابط کتابشناختی هیچ کاربردی ندارند، تنها باعث افزایش حجم این پی‌افزود شده است. نیز، تحلیل داده‌ها نشان داد، نشانگرهای موجود در پی‌افزود جی در سطوح اثر و بیان بسیار کلی بودند و این موجب می‌شد هر کدام از آن‌ها زیرمجموعه و مشتقاتی داشته باشند؛ اما از سویی دیگر موجب کاهش همخوانی و تطابق بین این نقش‌دهنده‌ها با نقش‌دهنده‌های پیشینه‌های مورد پژوهش می‌شد.

از ۱۸۱ مورد نشانگر شناسایی شده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی که با نشانگرهای آردی‌ای مطابقت داده شدند، تقریباً اغلب موارد باهم همخوانی داشتند اما تمایزهایی نیز مشاهده شد. نشانگرهای روابط مورد استفاده در پیشینه‌های مورد بررسی از بافت انتشارات ایرانی - اسلامی در اکثر موارد به صورت ترکیبی و عبارتی به کار رفته‌اند مانند «نقاشی و صفحه‌آرایی»، «خوشنویسی و شرح»، «شرح و توضیح»، «تفسیر و نقد و تحلیل مثنوی»، «برگرد و نوگرد»، «ترجمه و بازنویسی»، «ترجمه و توضیح» و بسیاری موارد مشابه دیگر، ولی نشانگرها در آردی‌ای به صورت ترکیبی وجود ندارند و به صورت مجزا به کار رفته‌اند. لذا در انطباق نیز این مورد قابل مشاهده بود و برای هر بخش از نشانگرهای ترکیبی، نشانگرهای مجزا از آردی‌ای پیشنهاد شد. نیز مشاهده شد، در برخی موارد که آردی‌ای فاقد نشانگر معادل و عین برای نشانگر پیشینه‌های مورد بررسی بود، یک نشانگر کلی را مورد استفاده قرار می‌داد این بررسی نشان می‌دهد که نشانگرهای به کار رفته در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی نسبت به همین نشانگرها در استاندارد آردی‌ای از جامعیت و تعدد واژگانی بسیار بالایی برخوردار هستند؛ بنابراین و با توجه به نتایج حاصل شده، می‌توان چنین نتیجه گرفت که

همخوانی مناسبی بین نشانگرهای روابط میان منابع استاندارد آردی‌ای با نشانگرهای روابط مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی وجود دارد.

در تحلیل داده‌های مربوط به پرسش سوم پژوهش، می‌توان بیان کرد که از ۴۵ مورد نقش‌دهنده شناسایی شده در بافت انتشارات ایرانی - اسلامی که با نشانگرهای آردی‌ای مطابقت داده شدند، تقریباً تمامی موارد باهم همخوانی داشتند و عدم همخوانی مشاهده نشد. در برخی موارد، آردی‌ای برای نقش‌دهنده‌های پیشینه‌های مورد مطالعه، نقش‌دهنده معادل خاص نداشت. برای مثال، نقش‌دهنده «خلاصه‌کننده»، معادل خاص خود را در نقش‌دهنده‌های آردی‌ای نداشت و جزو نقش‌دهنده‌های غیررسمی بود و در این مواقع آردی‌ای، نقش‌دهنده «Contributor» را پیشنهاد می‌داد.

نیز، تحلیل داده‌ها نشان‌دهنده هم‌معادلی چندین نقش‌دهنده از بافت انتشارات ایرانی - اسلامی، فقط با یک نقش‌دهنده از استاندارد آردی‌ای بود. بدین معنی که برای مثال برای نقش‌دهنده‌های «مؤلف»، «نویسنده»، «سراینده»، «شاعر»، «نویسنده همکار»^۱، «نمایشنامه‌نویس» فقط نقش‌دهنده «Author نویسنده» در استاندارد آردی‌ای هم‌معادل بود. مطابقت این دو گروه نقش‌دهنده‌ها نشان داد، نسبتاً همخوانی خوبی بین نقش‌دهنده‌های پی‌افزود آی و نقش‌دهنده‌های مورد بررسی در پیشینه‌های پژوهش کنونی وجود دارد.

نقش‌دهنده‌ای که در پیشینه‌های کتابشناختی ایرانی - اسلامی، معادلی برای آن ثبت نمی‌شود، نقش‌دهنده «نویسنده» است به‌جز در مواردی که نقش‌دهنده در عنوان شی محتوایی آمده باشد؛ زیرا طبق قواعد انگلو - امریکن اگر نقش‌دهنده یک شی محتوایی «نویسنده» باشد، در پیشینه نشانگری برای آن ثبت نمی‌شود؛ و در پیشینه‌های کتابشناختی ملی ایران نیز این اصل رعایت شده است.

مطالعات فردحسینی و همکاران (۱۳۹۱)، عمرانی و همکاران (۱۳۹۲) و فتحیان و همکاران (۱۳۹۶) بر انطباق پیشینه‌های کتابشناختی با مدل‌های مفهومی مانند اف‌آر‌بی‌آر و استاندارد آردی‌ای تمرکز دارند. این مطالعات نشان می‌دهند که پیشینه‌های کتابشناختی در ایران، به‌ویژه در زمینه روابط کتابشناختی (مانند هم‌ارز، اشتقاقی، همراهی و توالی)، با کاستی‌هایی مواجه‌اند. به‌ویژه، تکمیل ناکافی فیلدهای بلوک ۴ در مارک ایران و عدم پوشش کامل نشانگرهای روابط در آردی‌ای نشان‌دهنده نیاز به بهبود در ساختاردهی داده‌ها است. پژوهش طاهری و همکاران (۱۳۹۵) با تحلیل روابط کتابشناختی در آثار ادبی کلاسیک فارسی (مانند شاهنامه، مثنوی معنوی، دیوان حافظ و گلستان سعدی) نشان می‌دهد که وابستگی‌های اشتقاقی، برگزیده‌ها و شرح‌ها از پربسامدترین روابط هستند. این مطالعات

۱. در آردی‌ای، نویسنده همکار تحت نقش «Author» با ذکر مشارکت مشترک ثبت می‌شود.

بر ضرورت استفاده از واژگان نمایانگر روابط و خوشه‌بندی آن‌ها برای بهبود سازمان‌دهی اطلاعات تأکید دارند. پژوهش حجازی (۱۳۹۶) بر ابزارهای رابط در پیشینه‌های کتابشناختی کتابخانه ملی و انطباق آن‌ها با طبقه‌بندی‌های تیلت، اسمیراگلیا و اف‌آربی آرتمرکز دارد و نشان می‌دهد که روابط کل-جزء و اثر با اثر از پرتکرارترین روابط هستند. این یافته‌ها برای نمایش بهتر روابط در نظام‌های اطلاعاتی مفیدند.

اکبری‌داریان و همکاران (۱۴۰۰) و صمیعی و همکاران (۱۴۰۱) به بررسی انطباق مارک ایران با استانداردهای آرشیوی (ای‌ای‌دی) و نسخه‌های خطی پرداخته‌اند. این مطالعات نشان می‌دهند که مارک ایران در برخی حوزه‌ها (مانند عناصر پدیدآور و عنوان) انطباق خوبی دارد، اما در توصیف ویژگی‌های نسخه‌شناسی یا آرشیوی کاستی‌هایی وجود دارد. مطالعه ربیعی و همکاران (۱۴۰۳) بر انطباق عناصر داده‌ای منابع جغرافیایی در مارک ایران با مدل ال‌آرام تمرکز دارد و پیشنهادهایی برای گسترش روابط در این مدل ارائه می‌دهد. این مطالعه نشان‌دهنده پتانسیل انتقال از یونی‌مارک به مدل‌های مفهومی جدید برای سازمان‌دهی بهتر منابع است.

پژوهش‌های فردحسینی و همکاران (۱۳۹۱)، عمرانی و همکاران (۱۳۹۲)، فتحیان و همکاران (۱۳۹۶)، طاهری و همکاران (۱۳۹۵) و حجازی (۱۳۹۶) بر روابط کتابشناختی و انطباق پیشینه‌های کتابشناختی با استانداردها متمرکز است. مطالعات اکبری‌داریان و همکاران (۱۴۰۰)، صمیعی و همکاران (۱۴۰۱) و ربیعی و همکاران (۱۴۰۳) به کاربرد مارک ایران و انطباق با استانداردها تمرکز دارد. مطالعه فتحیان و همکاران (۱۳۹۶) به‌طور مستقیم به نقش دهنده‌ها و نشانگرهای آردی‌ای پرداخته و نشان می‌دهد که برخی نقش دهنده‌ها (مانند ناشران و توزیع‌کنندگان) در پیشینه‌ها پوشش داده نشده‌اند. این موضوع می‌تواند در بررسی نقش دهنده‌های گروه مسئولیت در بافت ایرانی-اسلامی موردتوجه قرار گیرد و از این جهت، همسو با پژوهش حاضر هستند. پژوهش‌های طاهری و همکاران (۱۳۹۵) و حجازی (۱۳۹۶) بر روابط کتابشناختی (مانند اشتقاقی، کل-جزء و همراهی) تمرکز دارند که مستقیماً با نشانگرهای روابط کتابشناختی مرتبط است. این مطالعات می‌توانند به‌عنوان پایه‌ای برای تحلیل روابط در انتشارات ایرانی-اسلامی استفاده شوند و از این حیث با پژوهش کنونی همسو هستند. پژوهش حاضر، به‌طور خاص به بررسی میزان همخوانی نقش دهنده‌های موجودیت عامل و نشانگرهای روابط میان منابع در استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای) با نقش دهنده‌ها و نشانگرها در بافت انتشارات ایرانی-اسلامی پرداخته است.

پژوهش‌های جین و سندبرگ (۲۰۱۴)، موریس و ویگنر (۲۰۱۶)، پانچشین و همکاران (۲۰۱۷)، یه‌بوآ و همکاران (۲۰۲۴) و آرچر-کاپوزو و پست (۲۰۲۵) همگی بر چالش‌ها و فرصت‌های پیاده‌سازی آردی‌ای در محیط‌های مختلف (کتابخانه‌های دانشگاهی، عمومی

و ملی) تمرکز دارند. این مطالعات نشان‌دهنده مشکلات عملیاتی مانند کمبود آموزش، هزینه‌های بالا و مقاومت در برابر تغییر از استانداردهای قدیمی‌تر (مانند ویرایش دوم قواعد انگلوامریکن) هستند که می‌توانند برای تحلیل موانع پیاده‌سازی آردی‌ای در بافت ایرانی-اسلامی بسیار مرتبط باشند. پژوهش‌های والهایم (۲۰۱۶) و کیم پارک و موریسون (۲۰۱۷) به‌طور خاص بر مشکلات نظری و عملی ثبت روابط کتابشناختی در آردی‌ای تمرکز دارند. یافته‌های کیم پارک و موریسون درباره بسامد بالای روابط کل-جزء، اشتقاقی و هم‌ارزی می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای مقایسه با وضعیت این روابط در انتشارات ایرانی-اسلامی استفاده شود. پیچیدگی‌های ناشی از تنوع نشانگرهای روابط در پیوست جی استاندارد آردی‌ای که در پژوهش کیم پارک و موریسون ذکر شده، می‌تواند به‌عنوان یک نقطه کلیدی برای بررسی همخوانی نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها در بافت ایرانی-اسلامی مطرح شود و از این جهت با پژوهش حاضر همسو است. مطالعات الشربینی (۲۰۱۸)، زاپونیدو و همکاران (۲۰۱۹ و ۲۰۲۴) و سفاکاکیس و همکاران (۲۰۲۰) بر انتقال از آردی‌ای به مدل‌های داده‌های پیوندی مانند بیب‌فریم و استفاده از سکوهایی مانند ویکی‌بیس تمرکز دارند. این موضوع برای انتشارات ایرانی-اسلامی که با خطوط و زبان‌های غیر لاتین (مانند فارسی و عربی) سروکار دارند، بسیار مهم است، زیرا این مطالعات بر قابلیت چندزبانگی و دسترسی‌پذیری بهتر تأکید دارند. پژوهش‌های انجام‌شده در غنا (یه‌بوا و همکاران، ۲۰۲۴) و یونان (زاپونیدو و همکاران، ۲۰۲۴) نشان‌دهنده چالش‌های پیاده‌سازی آردی‌ای در کشورهای در حال توسعه یا با منابع محدود است. این چالش‌ها مانند کمبود تخصص، هزینه‌های بالا و نیاز به زیرساخت‌های فناوری می‌توانند به‌عنوان مبنایی برای بررسی وضعیت مشابه در ایران استفاده شوند.

اما آنچه پژوهش‌های انجام‌شده در خارج از ایران نشان می‌دهد، این پژوهش‌ها به پیاده‌سازی آردی‌ای، روابط کتابشناختی در آردی‌ای، انتقال به داده‌های پیوندی و چالش‌های منطقه‌ای پرداخته‌اند. همان‌طور که قابل مشاهده است، این پژوهش‌ها بیشتر متمرکز بر روابط کتابشناختی و نیز پیاده‌سازی آردی‌ای هستند. واضح است یکی از ملزومات پیاده‌سازی آردی‌ای در کتابخانه‌های ما، وجود پیشینه‌های کتابشناختی کم اشکال و بدون اشکال و نیز تبیین درست روابط کتابشناختی است. مسلم است به‌کارگیری نقش‌دهنده‌ها و نشانگرهای مناسب در پیشینه‌های کتابشناختی به این امر کمک شایانی می‌کند.

براساس یافته‌های پژوهش حاضر، می‌توان این‌گونه نتیجه‌گیری کرد که همخوانی مناسبی بین نقش‌دهنده‌ها با نشانگرهای روابط کتابشناختی مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی-اسلامی وجود ندارد. همخوانی مطلوبی بین نشانگرهای روابط میان منابع استاندارد آردی‌ای با نشانگرهای روابط مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی-اسلامی وجود دارد؛

و بین نقش‌دهنده‌های استاندارد آردی‌ای با نقش‌دهنده‌های مورد استفاده در بافت انتشارات ایرانی-اسلامی همخوانی خوبی وجود دارد.

با انجام این پژوهش و ماتریس‌های حاصل از آن، می‌توان ماتریس‌های نهایی را در اختیار پدیدآوران، ناشران و نیز فهرست‌نویسان قرار داد تا آن‌ها در به‌کارگیری نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها بتوانند به آن مراجعه کرده و یک‌دست عمل کنند. در این راستا، فهرستی از نقش‌دهنده‌ها و نشانگرهای انتشارات ایرانی-اسلامی مورد استفاده در پیشینه‌های کتابشناختی کتابخانه ملی تهیه‌شده و باهم معادل‌یابی و مطابقت داده شوند، یعنی هرکدام از نقش‌دهنده‌ها، نشانگر معادل داشته باشند و نیز بالعکس، هرکدام از نشانگرها، نقش‌دهنده معادل را دارا باشند. در تهیه این نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند بسیار کمک‌کننده باشد. برای هرکدام از این نقش‌دهنده‌ها و نشانگرها تعریف مشخص و معینی ارائه شود برای مثال منبعی «شرح» در نظر گرفته شود که مشمول این تعریف باشد. سپس این فهرست و یا دستنامه در اختیار فهرست‌نویسان و یا حتی ناشران و مؤلفان قرار گیرد تا فهرست‌نویسان در تهیه فیبا (فهرست‌نویسی پیش از انتظار) بتوانند به آن مراجعه نموده و نقش‌دهنده و به‌تبع آن نشانگر مناسب را برای منبع در دست انتشار انتخاب نمایند. همچنین باید توجه داشت که در عنوانین برخی منابع، برخی واژگان نشان‌دهنده نشانگر برای آن منبع است، برای مثال: «شرح بر نهج‌البلاغه»، «نقدی بر مثنوی معنوی» و امثالهم، فهرست‌نویسان باید با بررسی منبع مورد نظر صحت و یا سقم نشانگرهای استفاده‌شده در منبع را تأیید یا رد نمایند تا پدیدآور یا ناشر مربوطه، اصلاحات لازم را انجام دهد.

ایجاد انسجام در توصیف روابط کتابشناختی دارای مزایای متعددی است که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- فراهم آوردن یک‌دستی و یکنواختی در توصیف روابط؛
- امکان بازنمود دقیق و مناسب روابط میان اشیا؛
- جلوگیری از اشتباهات فهرست‌نویسان در تعیین نقش‌ها و نشانگرها؛
- کاهش خطاهای سیستمی در نمایش اشیای محتوایی مرتبط با یکدیگر؛
- ایجاد بستری مناسب برای پیاده‌سازی الگوهای مفهومی کتابخانه‌ای و بافت‌های فرهنگی؛
- هموارسازی مسیر پیاده‌سازی این الگوها با کمترین میزان اشکال و ناهماهنگی.

منابع

- اکبری‌داریان، سعیده، صمیمی، میترا و قربانیان، ملیحه (۱۴۰۰). آیا مارک ایران استاندارد توصیف آرشیوی کدگذاری (ای‌ای‌دی) را پشتیبانی می‌کند؟. *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۲(۱)، 58-75. DOI: 10.30484/nastinfo.2021.2588.2029
- پازوکی، فاطمه و فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۶). آردی‌ای: رهنمودها و کاربردها. تهران: کتابدار. حجازی، سیده رقیه (۱۳۹۶). بررسی کاربردپذیری ابزارهای رابط موجود در پیشینه‌های کتابشناختی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران برای نمایش روابط کتابشناختی: ضرورت بازنگری در استانداردهای مورداستفاده. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، ۳(۲)، ۱۱۲-۱۳۲. DOI: 10.22091/stim.2017.316.1021
- ربیعی، محبوبه، آدام، زویا و ارسطوپور، شعله (۱۴۰۳). نگاشت عناصر داده‌ای منابع جغرافیایی در مارک ایران با موجودیت‌ها، ویژگی‌ها و روابط در مدل مرجع کتابخانه‌ای ایفلا (ال‌آرام). *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۵(۴)، 39-94. DOI: 10.30484/nastinfo.2024.3622.2281
- صمیمی، میترا، فرخ‌فال، فاطمه و مومنی، عصمت (۱۴۰۱). بررسی میزان انطباق پیشینه‌های کتابشناختی پایگاه‌نسخ خطی کتابخانه آستان مقدس حضرت عبدالعظیم (ع) با استاندارد مارک ایران. *نشریه مطالعات دانش‌پژوهی*، ۱(۲)، ۶۰-۷۷. <https://doi.org/10.22034/jkrs.2022.52225.1015>
- طاهری، ابوالفضل، فتاحی، رحمت‌الله و شریف، عاطفه (۱۳۹۵). تحلیل الگوهای وابستگی و واژگان نمایانگر روابط کتابشناختی در خانواده‌های کتابشناختی بر پایه مدل مفهومی اف‌آر‌بی‌آر پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۶(۲)، ۳۳۸-۳۶۰. DOI: 10.22067/riis.v6i2.39753
- عمرانی، سید ابراهیم، موسوی‌زاده، زهرا و امیری، ناهید (۱۳۹۲). بررسی میزان انطباق عناصر داده‌ای مارک ایران با موجودیت‌ها و ویژگی‌های الگوی ملزومات کارکردی پیشینه‌های کتابشناختی (اف‌آر‌بی‌آر): (نمونه موردی پیشینه‌های مارک رباعیات خیام موجود در نرم‌افزار کتابخانه ملی). *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۲۸(۳)، ۷۸۶-۷۶۱. DOI: 10.35050/JIPM010.2013.031
- فتحیان، اکرم، صنعت‌جو، اعظم، طاهری، سید مهدی و کاهانی، محسن (۱۳۹۶). شناسایی نشانگرهای روابط در پیشینه‌های فراداده‌ای فهرست کتابخانه ملی ایران مبتنی بر استاندارد توصیف و دسترسی به منبع (آردی‌ای). *پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۷(۲)، ۳۳۸-۳۶۵.

فردحسینی، مهسا، عمرانی، سید ابراهیم، وزیرپور کشمیری، مهردادخت (۱۳۹۱). روابط کتابشناختی در مارک و همخوانی آن با الگوی افآربی آر براساس قواعد آردی‌ای. فصلنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۲۸ (۲)، ۵۴۵-۵۶۶.

مرادی، خدیجه و حاجی‌زین‌العابدینی، محسن (۱۳۹۰). تغییر قواعد فهرست‌نویسی: استاندارد توصیف و دسترسی به منابع (RDA) جایگزین قواعد فهرست‌نویسی انگلوامریکن. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۴ (۱)، ۲۶۹-۲۹۶.

موسوی، نوریه (۱۳۶۹). ارزشیابی ویرایش دوم قواعد فهرست‌نویسی انگلو - امریکن (ترجمه رحمت‌الله فتاحی). فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۱۸ (۲-۴)، ۲۷۲-۲۸۹. (اثر اصلی منتشر شده در ۱۹۸۶).

References

- Akbari Darian, S., Samiei, M., & Ghorbanian, M. (2021). Does IranMARC Support Encoded Archival Description (EAD)? *Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization (NASTINFO)*, 32(1), 58-75. DOI: [10.30484/NASTINFO.2021.2588.2029](https://doi.org/10.30484/NASTINFO.2021.2588.2029) [In Persian]
- Archer-Capuzzo, S., & Post, C. (2025). Barriers to Equity for the Resource Description and Access (RDA) Standard. *Cataloging & Classification Quarterly*, 63(1), 27-56. DOI: [10.1080/01639374.2025.2451155](https://doi.org/10.1080/01639374.2025.2451155)
- El-Sherbini, M. (2018). RDA implementation and the emergence of BIBFRAME. *JLIS.it*, 9(1), 66-82. DOI: [10.4403/jlis.it-12443](https://doi.org/10.4403/jlis.it-12443)
- Emrani, S. E., Mosavizade, Z., & Amiri, N. (2014). Study of Mapping Iran Machine Readable Cataloging (Iran MARC) Data Elements to Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) Entities and Attributes. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 28(3), 761-786. DOI: [10.35050/IJIPM010.2013.031](https://doi.org/10.35050/IJIPM010.2013.031) [In Persian]
- Fardehoseiny, M., Emrani, S. E., & Vazirpour Keshmiri, M. (2013). Bibliographic Relationships in MARC and Consistent with FRBR Model According to RDA Rules. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 28(2), 545-566. [In Persian]
- Fathian, A., Sanatjoo, A., Taheri, S.M., & Kahani, M. (2017). Identifying relationship markers in metadata records of the National Library of Iran catalog based on the Resource Description and Access (RDA) standard. *Journal of Library and Information Science*, 7 (2), 338-365. [In Persian]
- Hejazi, S. R. (2017). A practical study of the communication tools available in the bibliographic records of the National Library of the Islamic Republic of Iran for displaying bibliographic relationships: The need to revise the standards used. *Sciences and Techniques of Information Management*, 3(2), 112-132. DOI: [10.22091/stim.2017.316.1021](https://doi.org/10.22091/stim.2017.316.1021) [In Persian]

- International Federation of Library Associations and Institutions. (2023). IFLA annual report 2023: *Cataloging and metadata standards*. Retrieved from <https://www.ifla.org>
- International Federation of Library Associations and Institutions. (2017). IFLA library reference model (LRM). <https://www.ifla.org/news/ifla-library-reference-model-lrm-march-2017-version-available/>
- Jin, Q., & Sandberg, J. (2014). Implementing RDA at the University of Illinois at Urbana-Champaign Library. *Technical Services Quarterly*, 31(3), 217-236.
- Kim Park, T., & Morrison, A. (2017). The Nature and Characteristics of Bibliographic Relationships in RDA Cataloging Records in OCLC at the Beginning of RDA Implementation. *Cataloging & Classification Quarterly*, 55(6), 361-386.
- Library of Congress. (2023). *BIBFRAME: Bibliographic framework initiative*. <https://www.loc.gov/bibframe/>
- Moradi, Kh., & Haji Zeinolabedini, M. (2011). Changing cataloging rules: The Resource Description and Access Standard (RDA) replacing the Anglo-American cataloging rules. *Quarterly Journal of Library and Information Science*, 14(1), 269-296. [In Persian]
- Morris, S., & Wiggins, B. (2016). Implementing RDA at the Library of Congress. *JLIS.It*, 7(2), 199-228. <https://doi.org/10.4403/jlis.it-11824>
- Mousavi, N. (1989). Evaluation of the Second Edition of the Anglo-American Cataloguing Rules (R. Fattahi, Trans.). *National Quarterly of Library and Information Studies*, 18 (2-4), 272-289. (Original work published in 1986) .[In Persian]
- Panchyshyn, R.S., Lambert, F.P., & McCutcheon, S. (2019). Resource Description and Access Adoption and Implementation in Public Libraries in the United States. *Library Resources & Technical Services*, 63(2), 119-130. DOI: <https://doi.org/10.5860/lrts.63n2.119>
- Pazooki, F., & Fattahi, R. (2018). RDA: Guidelines and Applications. Tehran: Ketabdar. [In Persian]
- Rabiei, M., Abam, Z., & Arastoopoor, S. (2024). Mapping the Data Elements of Geographical Resources in Iran MARC with Entities, Attributes, and Relationships in the IFLA Library Reference Model (LRM). *Librarianship and Information Organization Studies*, 35(4), 39-94. DOI: [10.30484/nastinfo.2024.3622.2281](https://doi.org/10.30484/nastinfo.2024.3622.2281) [In Persian]
- RDA Steering Committee. (2024). RDA toolkit: Resource description and access updates. Retrieved from <https://www.rdatoolkit.org>
- RDA Toolkit.(2018). Available at <http://access.rdatoolkit.org/>
- Samiei, M., Farokhfal, F., & Momeni, E. (2023). Investigating the degree of compliance of bibliographic records of the manuscript database of the Library of the Holy Shrine of Hazrat Abdolazim with the Iranian MARC Standard. *Journal of Knowledge-Research Studies*, 1(2), 60-77. <https://doi.org/10.22034/jkrs.2022.52225.1015> [In Persian]
- Sfakakis, M., Zapounidou, S., & Papatheodorou, Ch. (2020): Mapping Derivative Rela-

- tionships from BIBFRAME 2.0 to RDA. *Cataloging & Classification Quarterly*, DOI: [10.1080/01639374.2020.1821856](https://doi.org/10.1080/01639374.2020.1821856)
- Taheri, A., Fattahi, R., & Sharif, A. (2016). The Analysis of the Bibliographic Relationships and Vocabularies being represented in Bibliographic Families based on the FRBR Model. *Library and Information Science Research*, 6(2), 338-360. DOI: [10.22067/riis.v6i2.39753](https://doi.org/10.22067/riis.v6i2.39753) [In Persian]
- Tillett, B. (1987). Bibliographic relationships: Toward a conceptual structure of bibliographic information used in cataloging [PhD's Thesis, University of California]. Retrieved 18 August, 2018 . <http://search.proquest.com.ezaccess.ir/site/https://www.proquest.com/docview/303545088/2F161D4438FE4AB6PQ/1?accountid=14524>
- Wallheim, H. (2016). From Complex Reality to Formal Description: Bibliographic Relationships and Problems of Operationalization in RDA. *Cataloging & Classification Quarterly*, 54(7), 483-503.
- World Wide Web Consortium. (2014). RDF 1.1 concepts and abstract syntax. <https://www.w3.org/TR/rdf11-concepts/>
- Yeboah, E.B., Kwafoa, P., & Amoah, G. B. (2024). Resource Description and Access (RDA)-Based Cataloguing in Ghanaian Public University Libraries: State of Play and Potential Strategies for Implementation. *Journal of Library Metadata*, 24(1), 19-42, DOI: [10.1080/19386389.2023.2285202](https://doi.org/10.1080/19386389.2023.2285202)
- Zapounidou, S., Ioannidis, L., Gerolimos, M., Koufakou, E., & Bratsas, Ch. (2024). Entity Management Using RDA and Wikibase: A Case Study at the National Library of Greece. *Journal of Library Metadata*, 24(2), 111-131. DOI: [10.1080/19386389.2024.2307208](https://doi.org/10.1080/19386389.2024.2307208)
- Zapounidou, S., Sfakakis, M., & Papatheodorou, Ch. (2019). Mapping Derivative Relationships from RDA to BIBFRAME 2. *Cataloging & Classification Quarterly*, DOI: [10.1080/01639374.2019.1650152](https://doi.org/10.1080/01639374.2019.1650152)